

Calbas - Algemene Sociale Wetenschappen voor de Basiscyclus

Deel 2a Bestaansmiddelen en vrije tijd - Leerboek

Joe Brooks (Projectleider)

Luc Alofs

Rusco Curiel

Milo Martes

Maria Martinus

Onno de Weert

Evelien Wierds

Eindredactie

Afdeling Curriculum Ontwikkeling, Directie Onderwijs

Eerste druk, 2004

Colofon

Met dank aan:

Willem Bant, Stascha Hornix, Henk van de Kamp, Sisi Schwengle (R.I.P.), Prince Victor, CBS Aruba, Leerlingen Mon Plasir College en FCCA, Tekeningen; Anjo Mutsaars, Ben Schoonhein. Atlas; Hebri Wereldatlas. Kaarten; Mapminded Cartografie. Foto's; Prince Victor.

Serie-overzicht leerjaar 1 ASW/Basiscyclus

Leerboek 1a: Mijn eigen omgeving
Werkboek 1a: Mijn eigen omgeving
Leerboek 1b: Cultuur en bevolking
Werkboek 1b: Cultuur en bevolking
Leerboek 1c: Bestaansmiddelen en vrije tijd
Werkboek 1c: Bestaansmiddelen en vrije tijd
Docentenhandleiding 1

Serie-overzicht leerjaar 2 ASW/Basiscyclus

Leerboek 2a: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2a: Nog in ontwikkeling
Leerboek 2b: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2b: Nog in ontwikkeling
Leerboek 2c: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2c: Nog in ontwikkeling
Docentenhandleiding 2

Uitgegeven door afdeling Curriculum Ontwikkeling, Directie Onderwijs Aruba

Oprichtgever: Stuurgroep Herstructurering AVO (SHA)

ASW is tot stand gekomen in samenwerking met het Centrum Leermiddelenstudie Utrecht (CLU), Universiteit Utrecht

ISBN 99904-89-04-1

Copyright© 02/040426. Land Aruba, 2004

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Introductie op leerboek 2a: Bestaansmiddelen en vrije tijd

Dit is al weer het derde boek van ASW, waarmee je gaat starten. Het eerste boek ging over je eigen omgeving. In het tweede boek heb je veel geleerd over de cultuur en bevolking op Aruba van vroeger en nu.

De titel van dit derde boek is: "Bestaansmiddelen en vrije tijd". Hierin ga je bekijken op welke manieren je geld kunt verdienen en waaraan je dit geld kunt of moet besteden.

Ook ga jij je verdiepen in de wensen die mensen hebben en hoe ze die wensen kunnen vervullen. Om wensen in vervulling te laten gaan, heb je vaak geld nodig en moet je keuzes maken. Je kunt nooit alles krijgen wat je graag wilt hebben. Geld kun je verdienen door te werken. Er zijn verschillende soorten werk, waarmee je geld kunt verdienen. Ook hier gaan we in dit boek op in.

Hoe mensen werken.

Inhoudsopgave leerboek

Voorwoord	3	Hoofdstuk 3 De formele en informele sector	22
		Intro: Verdienen en bijverdienen	22
Hoofdstuk 1 Hoe ontwikkeld zijn wij?	6	3.1 De formele sector	23
Intro: Het ontwikkelingspeil	6	3.2 De informele sector	24
1.1 Meer en minder ontwikkeld	8	3.3 De informele sector, noodzakelijk of niet?	25
1.2 Wat bepaalt het ontwikkelingspeil?	8	Begrippenlijst hoofdstuk 3	27
1.3 Hoe meet en vergelijk je het ontwikkelingspeil tussen landen?	11	Hoofdstuk 4 Werknemer of eigen baas?	28
Begrippenlijst hoofdstuk 1	13	Intro: Waarom ik wil worden	28
Hoofdstuk 2 Werken om te kunnen leven	14	4.1 Kiezen voor een beroep	29
Intro:	14	4.2 Gender, status en beloning	31
2.1 Mensen die wel of niet werken	15	4.3 Een eigen bedrijf	33
2.2 Geld verdienen	17	Begrippenlijst hoofdstuk 4	35
2.3 Geld uitgeven	19	Hoofdstuk 5 Vrije tijd en consumeren	36
2.4 Verstandig omgaan met je geld	20	Intro: Zoveel te koop	36
Begrippenlijst hoofdstuk 2	21	5.1 Vrijetijdsbesteding	37
		5.2 Vrije tijd vroeger en nu	38
		5.3 Leefstijl en consumptiegedrag	39
		Begrippenlijst hoofdstuk 5	41

Hoofdstuk 6 Afspraken maken en conflicten oplossen	42	Hoofdstuk 8 Vakantie	56
Intro: Afspraken tussen werkgever en werknemer	42	Intro:	56
6.1 Afspraken tussen werkgever en werknemer	43	8.1 Vele soorten vakantie, kies maar!	57
6.2 De collectieve afspraken	43	8.2 Wat bepaalt de keuze van een vakantiegebied?	58
6.3 Arbeidsconflicten	44	8.3 Van zon, zee en strand tot carnaval	59
6.4 Onderhandelen	47	8.4 Concurrentiepositie van een vakantiegebied	61
Begrippenlijst hoofdstuk 6	49	Begrippenlijst hoofdstuk 8	63
Hoofdstuk 7 De overheid en de economie	50	Hoofdstuk 9 & 10 Het kiezen van een vakantie	
Intro: Het economisch spel	50	bestemming!	64
7.1 De rol en taken van de overheid	51	Intro: Op vakantie	64
7.2 Maatregelen voor het stimuleren van economische groei	51	9.1 Het maken van een vakantieplan	65
7.3 Hoe stimuleert de Arubaanse overheid de toeristische sector?	52	9.2 Samen een vakantieplan maken	67
7.4 De ontwikkeling van een regioplan	53	9.3 Een vakantieplan presenteren	68
Begrippenlijst hoofdstuk 7	55	Begrippenlijst hoofdstuk 9 & 10	69
		Begrippenlijst deel 2a ASW	70

1 • Hoe ontwikkeld zijn wij?

INTRO Het ontwikkelingspeil

Sherida 15 jaar

Hallo ik ben Sherida. Ik woon bij mijn vader en moeder en ik heb nog twee broertjes. Mijn vader werkt bij de Setar en mijn moeder is schoonheidsspecialiste. Na school zijn ze er vaak niet en blijf ik bij mijn tante. Ik krijg best veel zakgeld en ga regelmatig met mijn moeder winkelen om nieuwe kleding te kopen. Verder heb ik net een nieuwe cel gekregen. Met mijn broers deel ik een computer waar we games op kunnen spelen. Elk jaar gaan we meestal één keer op vakantie.

Jean 14 jaar

Hallo ik ben Jean. Ik woon met mijn moeder bij mijn tante, neef en nicht. Mijn moeder en tante werken allebei als schoonmaaksters, maar ze hebben geen hele baan. Na schooltijd ga ik samen met vrienden uit de buurt wat voetballen. Een paar keer per week moet ik ook mijn moeder helpen met het verkopen van zelf-gemaakte gebakjes. Ik vind het niet leuk maar het moet. Ik zou graag eens een mooie nieuwe spijkerbroek en sneakers willen hebben of een keer op vakantie gaan.

 Sherida en Jean vertellen.

1. Sherida en Jean

In de inleiding heb je gelezen dat het in dit boek onder andere over wensen en de vervulling daarvan zal gaan. Dit hoofdstuk gaat over hoe prettig mensen het in hun land vinden. Hoe fijn je het vindt om in een land te wonen, hangt af van verschillende zaken. Voorbeelden hiervan zijn het niveau van de gezondheidszorg, het onderwijs, het salaris dat je kunt verdienen en de hoeveelheid werk die je hebt. Je kunt heel veel wensen hebben, maar als er geen mogelijkheden zijn in jouw land om ze te vervullen, dan geniet je minder van het leven.

In dit hoofdstuk leer je:

- Wat de term ontwikkelingspeil inhoudt.
- Hoe het BNP berekend wordt.
- Hoe je het ontwikkelingspeil van een land kunt meten.
- Hoe je het ontwikkelingspeil van Aruba kunt vergelijken met dat van andere landen.

a. stad Venezuela

b. woonwijk in Venezuela

c. stad in Aruba

d. woonwijk in Aruba

e. stad in V.S.

f. woonwijk in V.S.

1.1 Meer en minder ontwikkeld

De foto's in bron 3 zijn in verschillende landen genomen. In hoofdstuk 5 van boek 1 ging het over inrichtingselementen. Je weet nog wat dat zijn. Als je de foto's vergelijkt, zie je grote verschillen in de inrichtingselementen. Hierdoor kun je misschien zeggen welk land meer ontwikkeld is en welk land minder ontwikkeld is.

De ontwikkeling van een land heeft alles te maken met de welvaart en het welzijn van een land. Je hebt geleerd dat welvaart met geld te maken heeft en welzijn met gezondheid en geluk. Als mensen in een land veel geld kunnen uitgeven en zich gelukkig en gezond voelen, heeft het land een hoog **ontwikkelingspeil**. Het ontwikkelingspeil van een land geeft aan hoe ontwikkeld het land is.

2. Meer en minder ontwikkeld
3. Welvaart, welzijn en ontwikkelingspeil

1.2 Wat bepaalt het ontwikkelingspeil?

In de vorige leertekst over meer en minder ontwikkeld heb je gelezen dat het ontwikkelingspeil te maken heeft met welvaart en welzijn. Om de welvaart en het welzijn van een land te meten, kijken we naar een aantal kenmerken in het land. Je kunt kijken naar:

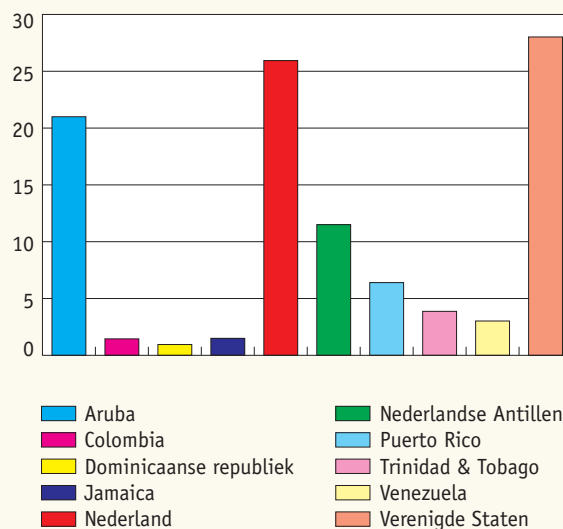
- het inkomen van de mensen;
- wat voor werk de mensen doen en of er genoeg werk is;
- de gezondheid van de mensen;
- de opleiding van de mensen;
- de infrastructuur in een land.

Het inkomen van een land

Om het ontwikkelingspeil van een land te bepalen, kun je allereerst naar het inkomen van de bevolking kijken.

Als je werkt, heb je een inkomen. Ook een land heeft een inkomen. Dit is meestal niet makkelijk om dit uit te rekenen. Het gezamenlijk inkomen van alle mensen in een land, heet het **Bruto Nationaal Product (BNP)**. Dit bestaat onder andere uit alle inkomsten uit salarissen, rente en huur.

BNP per hoofd in US \$ in 2002

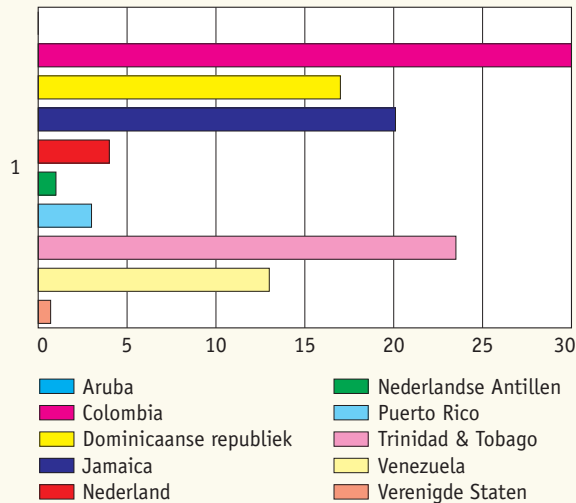
BRON 4 BNP/hoofd in US \$ in 2002

BNP per hoofd

Zoals je al in de leestekst hebt kunnen lezen, is het **Bruto Nationaal Product (BNP)** het inkomen van alle mensen die op Aruba wonen. Het BNP kun je ook omrekenen tot een gemiddeld inkomen per bewoner, ook wel het **BNP per hoofd** (BNP/hoofd) genoemd. Als je het BNP deelt door het aantal inwoners, heb je het BNP per hoofd. Het is belangrijk om het BNP per hoofd van een land te weten omdat, je daardoor landen met elkaar kunt vergelijken. Je kunt dan zeggen welk land rijker of welvarender is. In bron 4 zie je het BNP per hoofd van een land in dollars weergegeven.

A1

% van de beroepsbevolking werkzaam in de primaire sector in 2000

Beroepsbevolking werkzaam in de primaire sector in 2000

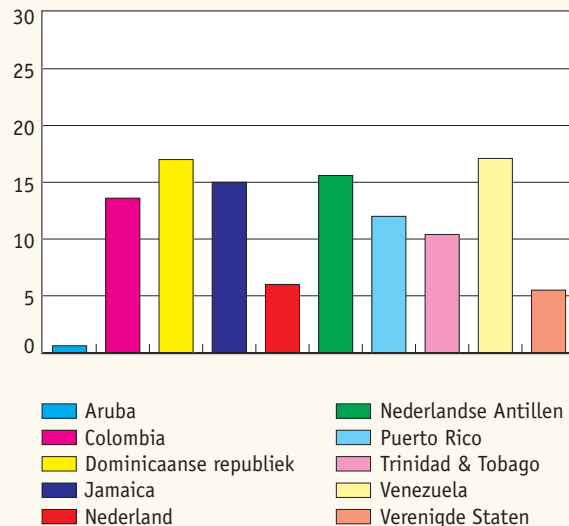
Soort en hoeveelheid werk

Een tweede kenmerk dat iets over het ontwikkelingspeil van een land zegt, heeft te maken met het werk dat mensen doen. Je kijkt dan naar welke mensen betaald werk doen. Het gaat hierbij om alle mensen tussen de 15 en 65 jaar (op Aruba tot 60 jaar), die betaald werk kunnen of willen doen. Deze mensen behoren tot de *beroepsbevolking*.

In boek 1a heb je geleerd dat mensen in de primaire, secundaire en tertiaire sector kunnen werken. Een land met een hoog ontwikkelingspeil heeft meestal naar verhouding weinig mensen werkzaam in de primaire sector. Door onder andere de toepassing van technologie in de landbouw, vervangen machines en computers de mensen.

A2

Aandeel werklozen in de beroepsbevolking in 2002

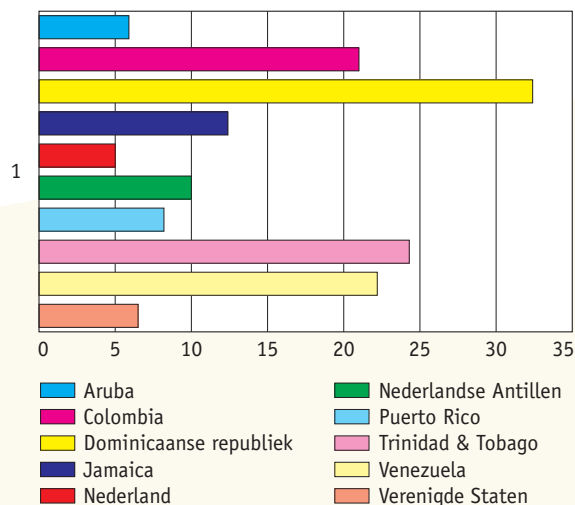
Werkloosheid als aandeel van de totale bevolking in 2002

Bij de beroepsbevolking horen ook de mensen die werk zoeken. Er zijn mensen die willen en kunnen werken maar geen werk kunnen vinden. Als er veel mensen geen werk hebben, is er een hoge *werkloosheid* in een land.

De werkloosheid wordt aangegeven als een percentage van de totale beroepsbevolking. Landen met een laag ontwikkelingspeil hebben meestal een hogere werkloosheid. In bron 6 zie je de werkloosheid in het jaar 2002 in verschillende landen.

A3

Zuigelingensterfte in promille in 2002

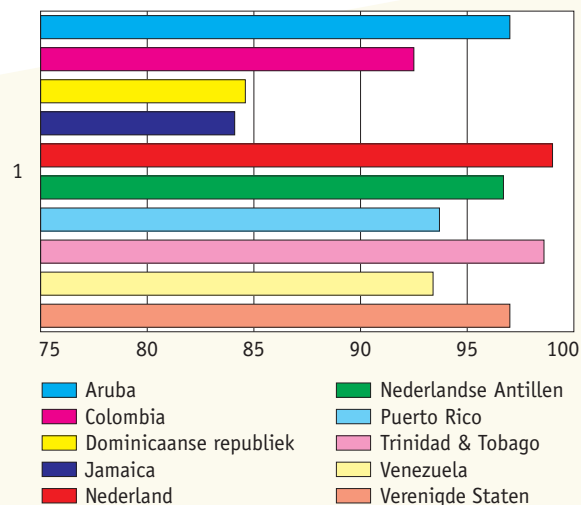
Sterfte van baby's in het eerste levensjaar

Gezondheidszorg

De gezondheidszorg heeft een heel duidelijke relatie met het ontwikkelingspeil. Wanneer een land beter ontwikkeld is, zal er meer geld beschikbaar zijn voor de gezondheidszorg. In landen met een hoger ontwikkelingspeil is veel kennis over en technologie voor de gezondheid aanwezig. Er kunnen moeilijke operaties uitgevoerd worden. Hierdoor zullen mensen minder snel overlijden. In landen met een hoger ontwikkelingspeil worden mensen gemiddeld ouder en er sterven minder baby's in het eerste levensjaar. Zie bron 7.

A4

Aandeel alfabeten in de totale bevolking in 2002

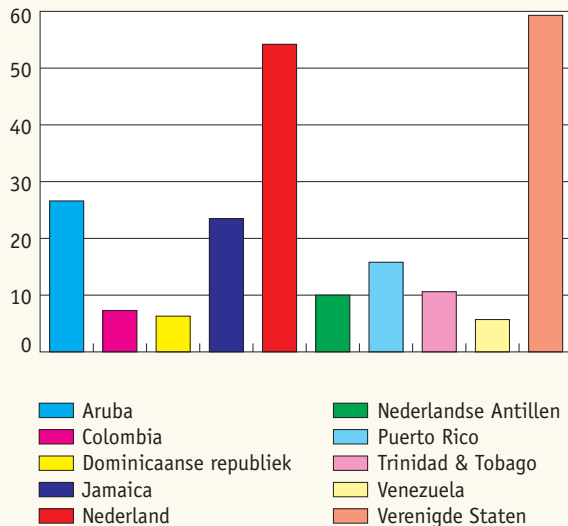
Het aandeel mensen van de totale bevolking dat kan lezen en schrijven in 2002

Onderwijs

Onderwijs is heel belangrijk, wil een land zich kunnen ontwikkelen. Kennis is nodig voor een goede gezondheidszorg, maar ook om bijvoorbeeld een goede infrastructuur aan te leggen. Voor heel veel beroepen is kennis nodig en daarom moeten mensen worden opgeleid. In landen met een hoog ontwikkelingspeil zal vrijwel iedereen kunnen lezen en schrijven. In landen met een laag ontwikkelingspeil kunnen minder mensen lezen en schrijven. Wanneer iemand kan lezen en schrijven noemen we die persoon een **alfabeet**. Mensen die niet kunnen lezen en schrijven noemen we **analfabeten**. In bron 8 zie je hoeveel mensen kunnen lezen en schrijven in verschillende landen.

A5

Aandeel internetgebruikers van de totale bevolking 2002

9 Aandeel van de bevolking dat het internet gebruikt in 2000

Infrastructuur

Zonder infrastructuur zoals wegen, luchthavens, elektriciteit, telefoon en internetverbindingen kan een land zich niet ontwikkelen. Deze vaste voorzieningen zijn nodig voor transport en communicatie.. In bron 9 zie je een onderdeel van de infrastructuur, namelijk het aandeel van de bevolking dat het internet gebruikt.

4. Het ontwikkelingspeil (duo's)

1.3 Hoe meet en vergelijk je het ontwikkelingspeil tussen landen?

In les 2 heb je gelezen, dat je meerdere gegevens nodig hebt om het ontwikkelingspeil te bepalen. Met behulp van deze kenmerken kun je kijken, hoe het gesteld is met het ontwikkelingspeil van Aruba vergeleken met andere landen.

In bron 10 is een aantal gegevens uit de bronnen 4 tot en met 9 ingevuld. Als je alle gegevens in de tabel invult, kun je de kenmerken met elkaar vergelijken.

Land	BNP/hoofd in US \$	Werkzaam in de primaire sector	Werkloosheid in %	Zuigelingensterfte in promille ‰	Alfabeten in %	Aandeel internetgebruikers per inwoner in %
Aruba	\$ 21.000					
Colombia	\$ 1.450					
Dominicaanse Republiek				32.4		
Jamaica						23.5
Nederland			6.0			
Nederlandse Antillen					96.7	
Puerto Rico						
Trinidad & Toago						
Venezuela						
VS		0.7				

10 Het vergelijken van het ontwikkelingspeil tussen landen

5. Aruba's ontwikkelingspeil berekenen en vergelijken met dat van andere landen
6. Jouw droomeiland

1.4 De overheid en het ontwikkelingspeil

Het ontwikkelingspeil van een land wordt vaak beïnvloed door maatregelen, die de overheid treft. De overheid bepaalt waaraan de inkomsten van een land besteed worden. Het verdelen van geld over de voorzieningen in het land, is de **allocatie van inkomsten**.

Enkele voorbeelden van allocatie van inkomsten zijn:

- *Het verbeteren van de infrastructuur*
De overheid kan geld uitgeven aan het verbeteren of aanleggen van wegen en het bouwen van huizen.
- *Het creëren van voorzieningen*
De overheid kan geld besteden aan de bouw van meer ziekenhuizen, scholen en bejaardentehuizen en voor de vernieuwing van onderwijs.
- *Het scheppen van werkgelegenheid*
De overheid kan samen met andere instanties projecten starten om meer werk te creëren voor de burgers in het land.
De overheid is bezig het ontwikkelingspeil van het land te verhogen als het geld dat binnenkomt, gebruikt wordt om:
 - de infrastructuur te verbeteren;
 - meer voorzieningen te creëren;
 - werkgelegenheid te scheppen.

- Verdiepingsopdracht.
- De overheid en het ontwikkelingspeil
7. Allocatie van inkomsten
8. Leer de begrippen

Begrippenlijst

Alfabeet

Iemand die kan lezen en schrijven.

Analfabeet

Iemand die niet kan lezen en schrijven.

Allocatie van inkomsten

Het verdelen van geld over de voorzieningen in het land.

Beroepsbevolking

Alle mensen tussen de 15 en 65 jaar (op Aruba tot 60 jaar) die betaald werk kunnen of willen doen.

Bruto Nationaal Product (BNP)

De inkomens van alle mensen die op Aruba wonen, plus de inkomens van inwoners van Aruba die in een ander land werken.

BNP/hoofd

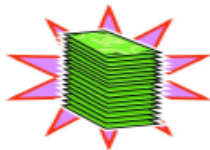
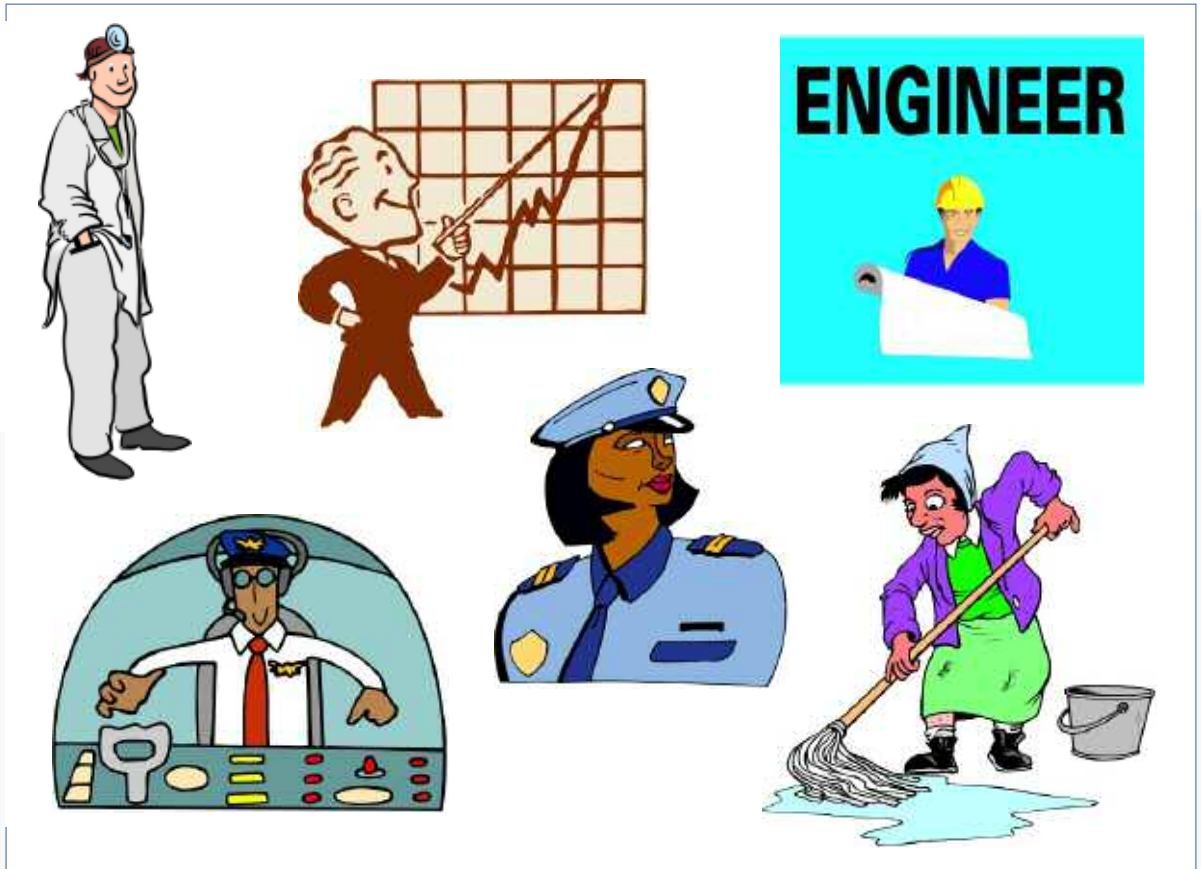
Gemiddeld inkomen per inwoner, van per land. Het wordt berekend door het gezamenlijk inkomen te delen door het aantal inwoners van dat land.

Ontwikkelingspeil

De hoogte van de welvaart en het welzijn van de mensen in een land.

2 • Werken om te kunnen leven

INTRO

4.500,-

4.600,-

1.300,-

1.800,-

7.000,-

10.000,-

Beroep en inkomen

In het vorige hoofdstuk heb je gezien dat het ontwikkelingspeil aangeeft of er veel of weinig welvaart is in een land. Je weet nu wat de kenmerken van het ontwikkelingspeil zijn. Zo is het BNP* per hoofd van de bevolking één van de kenmerken waarmee je kunt aangeven of een land welvarend is. In dit hoofdstuk gaan we kijken welke soorten werk mensen doen en wat zij hiermee verdienen. Ook kijken we hoe mensen met het verdiende geld omgaan.

In dit hoofdstuk leer je:

- Wat we verstaan onder beroepsbevolking.
- Welke soorten werk en inkomen er zijn.
- Hoe mensen hun inkomen besteden.
- Hoe je verstandig met je geld om kunt gaan.

1. Beroep en inkomen

Ik ben Pedro en werk bij de administratie van de Belastingdienst. Ik ben de vader van Jason en Rita en de stiefvader van Sonsito.

Ik ben Rebecca en werk als kassière in een grote supermarkt. Ik ben getrouwd met Pedro en moeder van Jason, Rita en Sonsito.

Ik ben Sonsito en 21 jaar oud. Ik woon nu in Nederland, waar ik studeer. In de avonduren werk ik in de bediening van een restaurant.

Ik ben Jason en 18 jaar oud. Ik zit nog op de middelbare school en na schooltijd was ik auto's.

Ik ben Rita en 15 jaar oud. Ik zit ook op de middelbare school.

De familie Croes stelt zich voor.

2.1 Mensen die wel of niet werken

Je hebt nu kennis gemaakt met de familie Croes. Een paar gezinsleden werken en andere studeren of gaan naar school. Sommige leden van de familie Croes kunnen en willen werken en doen dat ook. Andere leden zouden wel kunnen werken maar zij willen nog niet werken. In hoofdstuk 1 heb je gelezen wie er tot de beroepsbevolking horen. In deze les gaan we kijken naar groepen binnen die beroepsbevolking.

Een deel van de beroepsbevolking kan of wil niet werken. Je kunt bijvoorbeeld niet werken als je langdurig ziek bent of invalide. Als je studeert of je vindt het fijner om het huishouden te doen, hoor je wel tot de beroepsbevolking. Dus niet iedereen die tot de beroepsbevolking behoort, werkt.

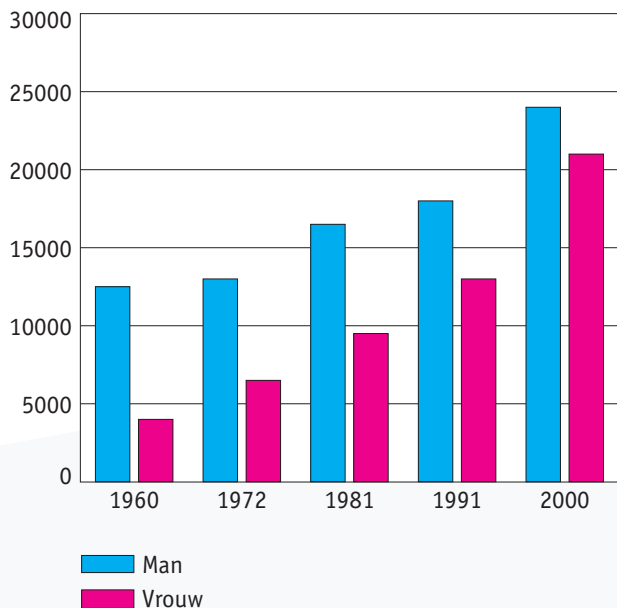
De groep mensen die niet kan of niet wil werken, noemen we de **passieve beroepsbevolking**. De groep mensen die wel werkt of wil werken, noemen we de **actieve beroepsbevolking**. Bij deze groep horen ook de mensen die geen werk kunnen vinden. Zij zijn werkloos maar willen wel werken.

In bron 3 kun je aflezen hoe groot de beroepsbevolking in Aruba de afgelopen jaren is geweest. Ook de veranderingen in de actieve en passieve beroepsbevolking kun je vinden in de grafiek. Kijk ook eens naar het aandeel van mannen en vrouwen in de beroepsbevolking.

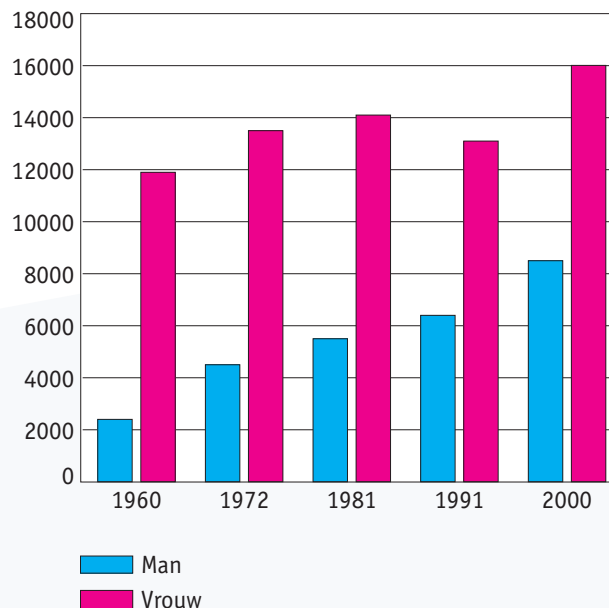
2. Beroepsbevolking

3. De beroepsbevolking van Aruba

Actieve beroepsbevolking

Passieve beroepsbevolking

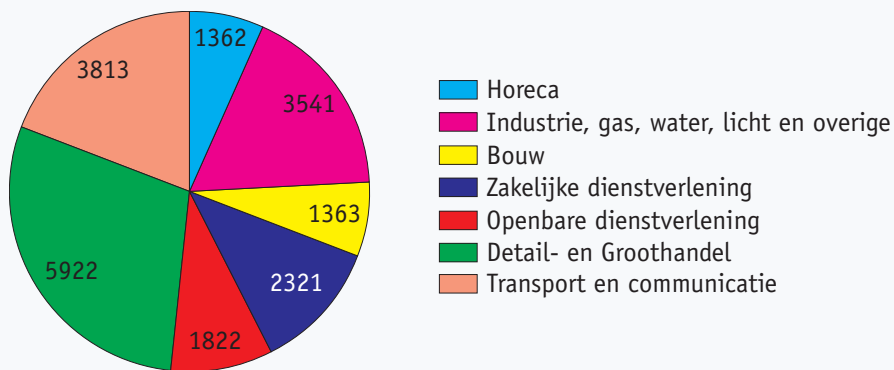
BRON 3 De actieve en passieve beroepsbevolking op Aruba (CBS)

In bron 3 heb je gezien dat de beroepsbevolking enorm gegroeid is. Je kunt zien dat de actieve beroepsbevolking naar verhouding flink is gegroeid. Het aantal banen op Aruba is ook enorm toegenomen. Weet je nog dat het aantal beschikbare banen de *werkgelegenheid* wordt genoemd? We kunnen dus zeggen dat de

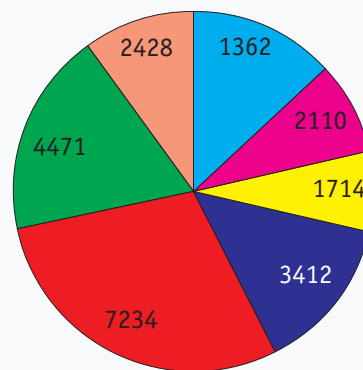
werkgelegenheid gestegen is. In bron 4 zie je de werkgelegenheid per bedrijfstak in 1991 en 2000. Je kunt ook aflezen in welke bedrijfstaken de werkgelegenheid het hardst gegroeid is.

- 4. Werkgelegenheid naar bedrijfstak in jouw klas
- 5. Welke bedrijfstaken groeien het hardst?

Werkgelegenheid per sector in 1991

Werkgelegenheid per sector in 2000

BRON 4 Hoeveelheid werk per bedrijfstak (CBS statistisch jaarboek 2003)

2.2 Geld verdienen

TIC OMSCHRIJVING	SCH-DJ	CUM/SALDO	INKOMEN	INHOUDING	NETTO
001. Vaste bezoldiging	HS4-11	25.800	2.050		
002. Kindertoeslag		1.200	100		
003. Premie A.Z.V.		412.80		34.40	
004. AOV/AWW		903		75.25	
005. PENSIOENVERZ		1.290		107.50	
006. LOONBELASTING		1.513.20		126.10	
TOTALEN			2.150	343.35	1.806.65

Hallo, ik ben Pedro. Elke maand krijg ik een aardig geldbedrag uitbetaald. Dat is mijn inkomen. Op mijn loonstrookje kan ik zien hoeveel ik verdien. Hier staan verschillende bedragen. Ik kan er op zien dat er van het bruto-inkomen eerst belasting en premies afgaan. Uiteindelijk blijft er een netto-inkomen over. Dit is het meest interessant, want dat kan ik uitgeven.

5 Het inkomen van Pedro

Bijna iedereen die werkt, wordt betaald voor het werk dat hij of zij doet. Dat geld noemen we het inkomen. In bron 5 kun je zien wat Pedro per maand verdient. Het geld dat hij verdient, staat vermeld op het **loonstrookje**.

Je ziet dat er verschillende bedragen op staan. Als eerste bedrag staat er het bedrag waar Pedro's baas nog belasting en premies van moet betalen. Dat is het **bruto-inkomen**. Als daar de belasting en premies afgetrokken worden, blijft het **netto-inkomen** over. Dus dit is het geld dat hij kan besteden. In hoofdstuk drie lees je meer over belasting en premies.

Het netto-inkomen van de familie Croes bestaat hoofdzakelijk uit de lonen van vader en moeder. Ook hebben vader en moeder een appartement dat ze verhuren. Het geld dat ze krijgen voor de verhuur van het appartement vormt een aardig inkomen voor het gezin.

Jason, die achttien is, wast na schooltijd auto's. Hij krijgt daarom geen zakgeld meer. Rita, zijn zus van vijftien, krijgt wel elke maand zakgeld. Sonsito, de oudste zoon, krijgt per jaar een bedrag om zijn collegegeld in Nederland te kunnen betalen.

[Een schema van het netto-inkomen per maand van het gezin Croes.]

Vader: Awg 1.800,00

Moeder: Awg 1.200,00

Jason: Awg 250,00

Huur appartement: Awg 850,00

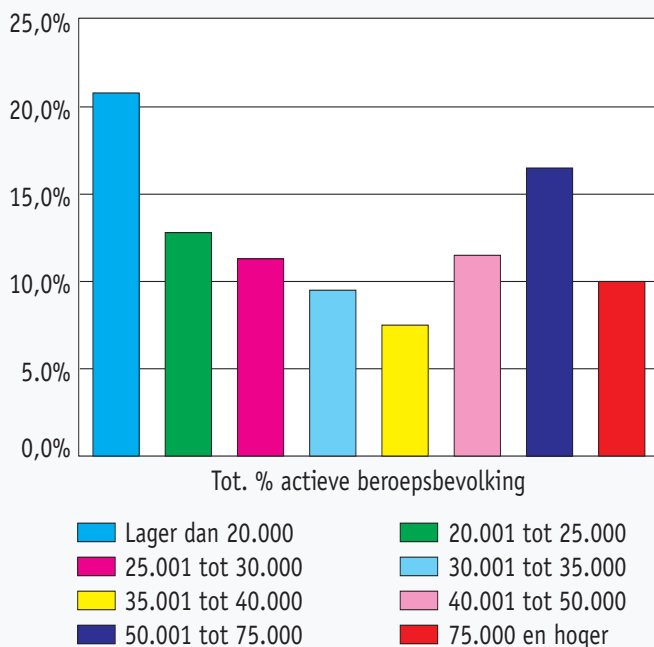
6 Netto-inkomen van de familie Croes

Op Aruba hebben mensen vaak meerdere banen. Het geld dat verdiend wordt met de belangrijkste baan noemen we het **hoofdinkomen**. Het geld dat verdiend wordt met bijbaantjes noemen we het **neveninkomen**. Je kunt ook geld verdienen met bijvoorbeeld het verhuren van appartementen. Als je het geld van de verhuur naast een ander inkomen erbij krijgt, dan valt dit ook onder het neveninkomen.

In bron 6 kun je zien wat het netto-inkomen van de familie Croes per maand is.

6. Bruto en netto inkomen

Gemiddeld inkomen actieve beroepsbevolking

BRON 7 Inkomsten verdeeld over de actieve beroepsbevolking (CBS statisch jaarboek 2006)

Hoe de verschillende inkomsten verdeeld zijn over de actieve beroepsbevolking kun je aflezen in bron 7. Er zijn best grote verschillen in inkomen op Aruba. Sommige mensen verdienen heel veel en andere verdienen heel weinig. Vind jij het eerlijk dat er grote verschillen zijn in inkomen?

7. Verdeling van inkomen op Aruba

Verdiepingsstof

[foto's van een

- Pool-cleaner met daarbij de informatie: 8 gulden bruto per zwembad, gemiddeld 12 zwembaden per dag, werkweek bestaat uit 6 dagen, overurencompensatie op zondag 150%. Bij meer pools per dag verdient hij 150% per pool
- Telefonist(e) bij het Departement van Onderwijs met daarbij de informatie: 1500 gulden bruto per maand, 40 uur per week.
- Serveerster met daarbij de informatie: 6 gulden bruto per uur, fooien gemiddeld netto 900 gulden per maand, 48 uur per week.]

BRON 7 Verschillende manieren van belonen. Manieren van belonen

Het loon kan op verschillende manieren bepaald worden. De manier waarop het inkomen wordt bepaald, heet het **beloningssysteem**.

Een vast bedrag

De meeste mensen krijgen een vast bedrag per uur betaald. Zij weten precies hoeveel salaris zij elke maand krijgen.

Overurencompensatie

In de avonduren en op zon- en feestdagen betalen sommige werkgevers meer uit per uur. In plaats van 100% krijg je bijvoorbeeld 150% uitbetaald.

Prestatiebeloning

Een andere manier van belonen is naar prestatie. Het maakt niet uit hoeveel uur iemand werkt. Het resultaat telt. Dit systeem wordt vaak gebruikt in productie- en verkoopbedrijven. Hoe meer iemand produceert of verkoopt, hoe hoger het inkomen.

Fooien en bonussen

Er is ook nog een combinatie mogelijk van een vast inkomen per uur, dat aangevuld wordt met fooien van klanten of bonussen, wanneer iemand goed presteert. .

[Illustratie van de familie Croes met daarbij de bedragen van de verschillende uitgaven.]

Vader en moeder Croes merkten dat ze soms meer geld uitgaven dan ze binnen kregen. Ze hebben daarom een paar maanden bijgehouden waar zij hun geld aan uitgaven. Hieronder zie je de bedragen per maand staan.

Voeding: Awg 635,-

Drank: Awg 160,-

Kleding: Awg 510,-

Huur: Awg 1000,-

Gezondheid: Awg 70,-

Vervoer: Awg 350,-

Telefoon / internet: Awg 200,-

Recreatie: Awg 450,-

Reparatie: Awg 50,-

Drogist: Awg 65,-

Zakgeld: Awg 60,-

Studiekosten kinderen: Awg 300,-

Overige maandelijkse uitgaven: Awg 250

Verdiepingsopdracht. Beloningssystemen

2.3 Geld uitgeven

In de vorige lessen heb je kunnen zien welke soorten werk er zijn. Je hebt ook gezien dat er verschillende soorten inkomen zijn. In deze les gaan we kijken hoe en waaraan mensen hun inkomen uitgeven. Ieder gezin besteedt het inkomen anders. Als je veel van lezen houdt, zul je in verhouding veel geld uitgeven aan boeken. Maar als je veel meer van uitgaan houdt, zal je geld opgaan aan bijvoorbeeld de film en lekkere drankjes. Je kunt ook zeggen dat het **bestedingspatroon** er per persoon en per gezin anders uitziet.

Bestedingspatroon van vader en moeder Croes

Elk gezin moet rekeningen betalen. In sommige maanden meer en in andere maanden minder. Veel rekeningen moeten iedere keer - per dag, week, maand of kwartaal - weer betaald worden. Voorbeelden zijn de elektriciteitsrekening van Elmar, de huur en het abonnement op de krant, die elke maand betaald moeten worden. Dit zijn de **vaste lasten**. Sommige vaste lasten zijn iedere keer hetzelfde. Andere vaste lasten verschillen per keer. Uitgaven die je per maand betaalt, kun je ook **maandelijke uitgaven** noemen.

Dan zijn er nog uitgaven die elke dag terug kunnen komen maar niet iedere dag hetzelfde zijn. Denk maar aan voeding en drank. We noemen ze **dagelijkse uitgaven**.

Sommige uitgaven kun je niet van tevoren zien aankomen. Voorbeelden zijn de reparatie van de auto of een huishoud-apparaat dat plotseling niet meer werkt. Zo'n uitgave doe je gelukkig maar af en toe. Maar ze komen vaak als je er niet op rekent! Uitgaven voor reparaties en vervanging horen bij de **incidentele uitgaven**.

Iedereen heeft ook uitgaven alleen voor zichzelf. Voorbeelden zijn een filmbezoek of de contributie voor de sportvereniging. Dit zijn **persoonlijke uitgaven**.

8. Bestedingspatronen

[Illustraties met een tiener met geld in de portemonnee, een spaarbankboekje en een lijstje met verschillende uit te geven bedragen (budgetteren)]

2.4 Verstandig omgaan met je geld

Iedereen moet rondkomen van zijn of haar geld. Daarom moet je gaan nadenken wat je met je geld gaat doen. Je kunt een gulden maar één keer uitgeven. De hoeveelheid geld die je kunt uitgeven, noemen wij je koopkracht. Hoe meer geld je hebt, des te groter is je **koopkracht**. Hoe minder geld, hoe kleiner je koopkracht.

In bron 10 zie je de portemonnee, het spaarbankboekje en het lijstje met uitgaven van Tracy. Zal ze haar je geld uit haar portemonnee helemaal uitgeven? Of zal ze een deel ervan sparen: dus op de bank zetten? Welk deel van je geld je gaat uitgeven en welk deel je gaat sparen is afhankelijk van wat je belangrijk vindt. Om met jouw geld uit te komen moet je weten wat je inkomen is. Je let steeds op dat je niet teveel uitgeeft. Zo houdt je rekening met je koopkracht.

Als je besluit dat je vaste bedragen beschikbaar houdt voor bepaalde uitgaven, heb je een **budget** voor jezelf bepaald. Je houdt dan goed zicht op je inkomsten en uitgaven. Als je met je inkomsten al je uitgaven kunt betalen, is je budget in balans. Als je elke maand een vast bedrag apart zet voor een bepaalde uitgave, dan ben je aan het **budgetteren**.

9. Budgetteren

10. Je persoonlijk budgetplan

11. Leer de begrippen

12. Samenvatting

Sparen of uitgeven?

Begrippenlijst

Actieve beroepsbevolking

De actieve beroepsbevolking zijn de mensen die daadwerkelijk werken of mensen die willen werken maar geen werk hebben..

Beloningssysteem

De manier waarop het inkomen tot stand komt. Dit kan zijn: een vast bedrag per uur, een vast bedrag per resultaat of een vast bedrag aangevuld met bonussen of fooien.

Beroepsbevolking

Alle mensen van 15 tot en met 64 jaar die kunnen werken.

Bestedingspatroon

De hoeveelheid geld die mensen kwijt zijn aan verschillende soorten uitgaven. Dit kunnen dagelijkse en maandelijkse uitgaven zijn. Zij vormen samen de vaste lasten. Dit kunnen ook incidentele en persoonlijke uitgaven zijn.

Budgetteren

Het vastzetten van een hoeveelheid geld voor verschillende soorten uitgaven.

Bruto-inkomen

Het inkomen waar nog belasting en premies van betaald moet worden.

Koopkracht

Beschikbare hoeveelheid geld om uit te geven.

Loonstrookje

Overzicht, waarop je kunt zien wat je inkomen per maand is.

Netto-inkomen

Het bedrag dat iemand aan inkomen ontvangt nadat belastingen en premies er vanaf zijn getrokken.

Passieve beroepsbevolking

De passieve beroepsbevolking zijn de mensen die niet kunnen of willen werken.

Salaris

Het inkomen dat iemand verdient. Ook hierbij is sprake van bruto en netto.

Werkgelegenheid

Het aantal beschikbare banen.

3 • De formele en informele sector

INTRO Verdienen en bijverdienen

1 Geld verdienen

<p>A2Z Trading N.V. Caya betico Croes 68-70 Tel:583-0088 Ta busca Gen. Manager</p>	<p>TA DUNA Bijles di Hulandes pa muchanan di basisschool klas 2 t/m 5. Pa mas informacion yama tel; 567-6231</p>	<p>VCB Security Papaya 14-D Tel: 567-9588 Mester bewakers</p>
<p>Ta Duna Servicio Di baby Sitter. Pa mas informacion tel: 962-3426</p>	<p>Fantastic Flex Matras Co. Laga drecha bo matras y lage manera nobo y reaciona cu WAUW y lanta FIT-FIT. Anto nos ta bo adres Bo mester di un matras/set di matras nobo di cualkier size na un prijs razonabel!! Pasa serca nos y compara pa bo mes!! Tel: 583-5310/ 567-8358, Caya Betico Croes # 229.</p>	<p>Gana Placa Bende cosmetics, perfumes, nada di inverti. Info. tel: 564-7929 Sr Mateo</p>

2 Verdienen of bijverdienen?

In hoofdstuk twee heb je geleerd, dat mensen geld verdienen en uitgeven. Soms verdienen mensen niet genoeg geld om te leven, zoals ze willen. Er zijn ook mensen die geen werk kunnen vinden. Zij zoeken dan naar allerlei manieren om toch genoeg geld te verdienen. Als mensen voor hun werk betaald krijgen, heet dit verdienen. Zijn ze naast hun baan ergens anders mee bezig om extra geld te verdienen, dan heet dit bijverdienen. Op welke manieren mensen verdienen en bijverdienen, bespreken we in dit hoofdstuk .

In dit hoofdstuk leer je:

- Wat er onder de formele sector wordt verstaan.
- De formele en informele sector te onderscheiden.
- Welke activiteiten er in de informele sector plaats vinden.
- Welke verband er bestaat tussen de formele en de informele sector.
- Jouw standpunt over de informele sector te verwoorden.

1. Verdienen en bijverdienen?

3.1 De formele sector

De functie van de Kamer van Koophandel en Nijverheid (KvK)

- De Kamer van Koophandel heeft verschillende functies:
- Het beheren van de bedrijvenregister waar alle officiële bedrijven op Aruba ingeschreven zijn.
 - Het geven van allerlei informatie aan het bedrijfsleven.
 - Het helpen bij het opstarten van een eigen bedrijf.

 Wat doet de Kamer van Koophandel en Nijverheid

Regels en afspraken

In hoofdstuk 2 heb je geleerd, dat de meeste mensen geld verdienen door te werken. Zij hebben een baan bij een bedrijf, de overheid of een instelling zoals een ziekenhuis.

Degene bij wie je werkt, is je **werkgever**. Als werkende ben je **werknemer**.

Met de werkgever maken werknemers afspraken over onder andere:

- hoeveel geld zij verdienen,
- hoeveel uren zij moeten werken en
- hoeveel vakantiedagen zij krijgen.

Deze afspraken worden op papier gezet. De afspraken op papier noem je een **contract**.

Werkgevers die mensen in dienst nemen, moeten zich aan allerlei regels houden. Ze moeten elke maand een vast bedrag van het loon van hun werknemers inhouden. Een voorbeeld hiervan is **loonbelasting**. Een ander voorbeeld is de **ziektekostenpremie**.

Deze premie wordt ingehouden, zodat de werknemer recht op loon heeft, wanneer hij ziek wordt. Later worden deze bedragen aan de overheid en aan de ziektekostenverzekeraar afgedragen.

Daarnaast moeten zij ingeschreven staan bij de **Kamer van Koophandel en Nijverheid (KvK)**. Dit is een organisatie waar alle officiële bedrijven staan ingeschreven. Als bedrijven zich houden aan de regels hierboven, vallen zij onder de formele sector. In de **formele sector** krijg je dus officieel betaald en de gemaakte afspraken staan in een contract. Het bedrijf moet belastingen en premies betalen.

2. De formele sector

Ervaring Bruce

Ik werk al vijf jaar bij de bank op de afdeling Customer Service. Meestal werk ik op vaste tijden, van acht uur tot vier uur. Dit is fijn, omdat ik daarna gewoon vrij ben. Maar soms moet ik overwerken en dat vind ik niet leuk. Toen ik hier net kwam werken, moest ik een contract tekenen. Het is goed dat alle afspraken in een contract staan, want dan kan ik niet zomaar ontslagen worden. Elke maand krijg ik mijn salaris op mijn rekening gestort. Als ik ziek ben, krijg ik gewoon doorbetaald. Toen ik klusjesman was, gebeurde dat niet, omdat er geen ziektekostenpremies betaalde. Ik werkte toen best veel. Maar als ik een keer op een dag geen zin had om te werken, dan ging ik lekker surfen.

4 Ervaringen van de dertigjarige Bruce die bij een bank werkt.

3. Kamer van Koophandel**4. De formele sector: voordelen en nadelen**

3.2 De informele sector

Manieren om te verdienen

In hoofdstuk 2 heb je gelezen, dat mensen die werken tot de beroepsbevolking behoren. De meeste mensen werken, net als Bruce, in de formele sector. Sommigen verdienen veel geld, anderen minder. Niet iedereen is tevreden met zijn of haar inkomen. Dit wordt op verschillende manieren opgelost. Er zijn mensen die op zoek gaan naar een baan die beter betaalt of ze nemen een tweede baan. Weer anderen gaan verder studeren, zodat ze daarna meer kunnen verdienen. Ook buiten de formele sector kun je geld verdienen.

Mogelijkheden zijn:

- Thuis bijverdienen
Mensen die thuis bijverdienen, kiezen ervoor om vanuit hun eigen huis activiteiten uit te oefenen die extra geld opleveren. Een voorbeeld hiervan is het maken en verkopen van snacks.
- Een informeel bedrijf
Sommige mensen starten een eigen bedrijf waarin zij alle dagen werken. Bijvoorbeeld een eigen informeel klusjesbedrijf.
- Informeel bijbaantje

Bij een informeel bijbaantje verricht iemand werkzaamheden in dienst van een ander.

Maar er is geen contract. Een voorbeeld hiervan is het huis aan huis verkopen van loten.

Over het geld dat mensen verdienen met de activiteiten hierboven, worden geen premies en belastingen betaald. Soms verdienen ze veel geld met deze activiteiten. Zulke bedrijfjes schrijven zich niet in bij de Kamer van Koophandel. Deze bijbaantjes en bedrijfjes zijn niet wettelijk erkend. Het is het deel van de economie waar niet volgens de officiële regels gewerkt wordt. We noemen dit gedeelte van de economie de informele sector. In de informele sector worden geen premies en loonbelastingen betaald. Bedrijven in de **informele sector** staan niet ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Ervaring Zola

Ik werk elke zaterdag van 10 uur 's ochtends tot 17.30 uur 's middags bij Kong Hing Super Center. Ik doe de boodschappen van klanten in plastic zakken en breng ze met een karretje naar de auto. Het bedrijf betaalt me Awg 3,- per uur, daarnaast krijg ik ook fooi. Als er veel klanten zijn, verdien ik zeker Awg 50,- per dag aan fooien. Vooral in de kersttijd krijg ik veel fooitjes. Met het verdiende geld koop ik cd's, make-up en leuke kleren. Wanneer we op school CP hebben, ga ik niet werken. Als ik geen zin heb om te werken, ga ik ook niet. Als ik ziek ben en niet kan werken krijg ik niks uitbetaald.

5 Ervaringen van de zestienjarige Zola.

5. Informeel werken**6. Soorten informele activiteiten**

Kenmerken van de formele en de informele sector

Je weet nu dat er een formele sector en een informele sector bestaat. We gaan beide sectoren vergelijken. Dit doen we door de kenmerken op een rijtje te zetten.

In bron 6 zie je de belangrijkste kenmerken van de formele en de informele sector.

Belangrijke kenmerken	
Formele sector	Informele sector
Vast, wettelijk loon	Geen vast loon, wordt betaald per afgeleverd werk.
Meestal met contract	Meestal geen contract
Belastingen en premies worden betaald.	Belastingen en premies worden niet betaald.
Ingeschreven bij Kamer van Koophandel	Niet ingeschreven bij Kamer van Koophandel
Directie en werknemers	Eigenaar plus eventueel familielid/leden
Meestal (redelijk) hoog opgeleid	Meestal laag opgeleid
Meestal formeel (vast) bedrijfspand	Vaak geen formeel bedrijfspand

Kenmerken formele & informele sector.

Informeel werken, voordelen en nadelen

Informeel werken lijkt best handig. Je wordt per afgeleverd werk, per uur of per dag betaald. Hoe meer je werkt, hoe meer je verdient. En als je geen zin hebt, werk je niet. Maar er zitten ook veel nadelen aan het werken in de informele sector. Je hebt geen rechten. Je bent niet zeker van je werk, want je kunt van de ene op de andere dag ontslagen worden. Je krijgt geen vakantiegeld en als je ziek bent, ontvang je geen loon. Hier geldt: no work, no pay. Je bent ook niet verzekerd tegen ongevallen.

Ook als je eigen baas bent, lijkt het soms handig om informeel te werken, want je hoeft dan geen belasting te betalen. Al het geld dat je verdient, stop je in je eigen zak. Als je mensen in dienst hebt die niet goed werken, dan kun je hen zo ontslaan. Je hoeft je niet te houden aan allerlei regels. Maar als je eigen baas bent en je betaalt geen belastingen en premies, kun je een flinke boete krijgen.

7. Informeel of formeel?

3.3 De informele sector, noodzakelijk of niet?

Verschillende meningen

[5 tekeningen/karikaturen met tekstballonnetjes]

1 Jonge man: "Als ik niet genoeg verdien, waarom zou ik dan geen bijbaantje nemen?"

2 Een dame zegt: "Men betaalt geen belasting en geen premies. De informele sector moet verboden worden."

3 Anonieme beller doet zijn beklag via de telefoon bij de overheid. "Het is nu de derde keer deze maand dat mensen kleren en boeken op mijn werk of bij mij thuis komen verkopen. Het wordt tijd dat de overheid optreedt." En de ambtenaar die zegt alleen: "Ta bon, ta bon, nos lo tuma nota di esei", en doet er niets aan.

4 Jonge moeder: "Voor jonge moeders is het ideaal als ze een zaakje aan huis hebben. Ze kunnen bij de kinderen blijven en

toch geld verdienen.”

5 Huiseigenaar: “Laatst heeft een klusjesman mijn hele huis overhoop gehaald. Hij zou terug komen, maar ik heb hem niet meer gezien. Zijn telefoonnummer is afgesloten. De Kamer van Koophandel zegt, dat hij niet bij hen bekend is. Ze moeten al dit soort illegale bedrijfjes opheffen.”

Een sterke band tussen de informele en de formele sector

Overal ter wereld werken, zowel in rijke als in arme landen, veel mensen in de informele sector. Aruba is geen uitzondering. De informele sector is wettelijk niet toegestaan. In bron 7 zie je dat de meningen over het nut en de noodzaak van de informele sector sterk zijn verdeeld. Veel mensen vinden dat deze sector niet toegestaan mag worden. Zij vinden dat mensen die in de informele sector werken, gestraft moeten worden. Anderen vinden dat de informele sector juist nodig is, omdat veel mensen in de formele sector niet aan hun noodzakelijke behoeften komen.

Dat er een sterke band tussen de formele en de informele sector is, blijkt uit het volgende:

- De meeste artikelen die in de informele sector gebruikt worden, koopt men in de formele sector. Een schilder die in de informele sector werkt, koopt zijn verf in de formele sector.
- Mensen die in de formele sector geen werk vinden, gaan in de informele sector werken. Hierdoor is de informele sector een soort opvangplaats voor werkzoekenden uit de formele sector.
- Veel bedrijfjes uit de informele sector werken voor of samen met bedrijven in de formele sector. Activiteiten die te veel tijd kosten en weinig geld opleveren in de formele sector, worden vaak door de informele sector gedaan.

De vraag of de informele sector toegestaan moet worden, staat nog steeds ter discussie.

Een ding is duidelijk: de informele sector is niet meer weg te denken uit onze samenleving.

8. Informele sector noodzakelijk?
Verdiepingsopdracht. Formele sector heeft baat bij de informele sector

Meningen over de informele sector.

8 Informele werkzaamheden

10. Informele sector: Ja of Nee?

11. Leer de begrippen

12. Samenvatting

Begrippenlijst

Bijverdienen

Mensen zijn naast hun baan ergens anders mee bezig om extra geld te verdienen.

Contract

Een schriftelijke afspraak tussen twee partijen.

Formele sector

Het deel van de economie waar officieel betaald wordt en volgens de officiële regels wordt gewerkt.

Informele sector

Het deel van de economie waar niet officieel betaald wordt en waar er niet volgens de officiële regels wordt gewerkt.

Kamer van Koophandel en nijverheid (KvK)

Een organisatie waar alle bedrijven, stichtingen en verenigingen, die formeel op Aruba gevestigd zijn, moeten ingeschreven staan.

Loonbelasting

Een bedrag dat door de werkgever op het loon van de werknemer wordt ingehouden en betaald wordt aan de overheid.

Verdienen

Als je voor geleverd werk geld betaald krijgt.

Werkgever

Degene (persoon, bedrijf, overheid of instelling) bij wie je werkt.

Werknemer

Persoon die werkt in dienst van een werkgever (persoon, bedrijf, overheid, instelling).

Ziektekosten- premies

Het bedrag dat je periodiek aan een verzekering moet betalen voor als je ziek wordt. Dit wordt meestal van je salaris ingehouden.

4 • Werknemer of eigen baas?

INTRO Waarom ik wil worden

[Foto's van jongeren in de leeftijd van ongeveer 14 tot 16 jaar. Daarnaast de volgende uitspraken:
Rita: "Ik wil marineofficier worden. Dan kan ik mijn land verdedigen."

Bryan: "Ik wil een eigen bedrijf. Ik zal dag en nacht werken om gauw rijk te worden."

Sergio: "Bankdirecteur worden is mijn liefste wens. Ik heb dan veel aanzien."

Vanessa: "Ik wil research doen voor een fabriek die medicijnen maakt. Wie weet sterven er dan minder mensen."

Juliska: "Voor mijn kinderen zorgen. Dat vind ik leuk."]

 Ik wil worden.

1. Ik word later

WB

In de vorige hoofdstukken ging het over werk en inkomen. Je hebt gezien dat er verschillende beroepen zijn. In dit hoofdstuk gaan we kijken waarom mensen voor een bepaald beroep kiezen.

In dit hoofdstuk leer je:

- Wat arbeidsmotieven zijn.
- Wat arbeidsmotieven te maken hebben met de keuze van je beroep.
- Hoe de arbeidsmarkt jouw beroepskeuze kan beïnvloeden.
- Wat beroep, gender en status met elkaar te maken hebben.
- Wat ondernemen is.

4.1 Kiezen voor een beroep

In bron 1 en opdracht 1 heb je enkele redenen gezien waarom iemand kiest voor een bepaald beroep. Iemand kiest bijvoorbeeld een beroep om veel te verdienen of om zich nuttig te maken. Je kunt ook zeggen dat er verschillende **arbeidsmotieven** zijn om voor een beroep te kiezen. De bekendste arbeidsmotieven zijn:

- Het verdienen van een inkomen.
- Plezier hebben in je beroep en je er verder in willen ontplooiën.
- Het hebben van sociale contacten.
- Het hebben van aanzien en invloed.
- Je nuttig maken.

De meeste mensen hebben meerdere arbeidsmotieven. Meestal is één daarvan het belangrijkste.

2. Arbeidsmotieven

WB

3. Opleiding en werk

[Foto met op de achtergrond een vliegtuig en iemand in het kostuum van een piloot.]

Jenny is 16 jaar. Ze wil graag piloot worden. Ze wil de studie voor piloot in het buitenland doen en daarna wil ze niets liever dan terugkomen naar Aruba. Maar op de arbeidsmarkt van Aruba is er nu geen vraag naar piloten. Jenny twijfelt of ze de opleiding zal gaan doen.

2 Wordt Jenny piloot?

Vraag en aanbod van arbeid

Je kunt nu de verschillende arbeidsmotieven onderscheiden. Bij de keuze van een beroep en de daarbij behorende opleiding is niet alleen het arbeidsmotief belangrijk. Het is ook belangrijk om te weten, hoe groot de kans is, dat je na je opleiding snel een baan krijgt.

Rita in bron 1 wil marineofficier worden. Zij gaat dus na de middelbare school naar het Koninklijk Instituut voor de Marine. Jenny in bron 3 vraagt zich af, hoe groot de kans is, dat zij met haar gekozen opleiding een baan kan krijgen. Er is op dit moment geen vraag naar piloten. Het kan dus zijn dat ze kiest voor een studie die opleidt tot een beroep waar op dat moment geen vraag naar is.

Het kan ook zijn dat er ineens een tekort aan mensen in bepaalde beroepen is. Als jij voor dat beroep bent opgeleid, zit je goed. De kans is heel groot, dat je dan snel een baan krijgt.

Het gaat dus om de vraag naar arbeid en naar het aanbod van arbeid. Het geheel van vraag en aanbod van arbeid noem je de **arbeidsmarkt**.

Jobfair

<p>WANTED Hostess, Waitress, Barenders and cashier Apply in person at the Waterfront Crabhouse Renaissance Marketplace</p>	<p>TA DUNA SERVICIO Pa Cas, Negoshi, Hotel, nos ta verf, hasi cura limpi, planta mata, benta shusi afo etc. Tel: 564-5272 / 565-1125</p>	<p>TA FURA STOEL (Tur stoel di auto y cas) capanan di convertibles. Tel: 733-6232 Sabana Basora # 155 -B</p>
<p>TA DUNA SERVICIO Di instalacion di coriente domestico of comercial. Di fundeshi te dak. Bouwmeter, breaker, arico switch, luz, stopcontact etc. Tel: 965-2096</p>	<p>TA BUSCA Paradise Supermarket NV Caya Betico Bernadinus 20 Tel: 582-0481 Ta busca Schoonmaker</p>	<p>TIN MESTER Generaal Construction & Excavations N.V. 1 mecanico diesel/gasoline mester sa hydraulico y mester di welder Weg fontein 154 San Nicolaas Tel: 584-6434</p>

 Vraag en aanbod van arbeid

- 4. Mijn keus en de arbeidsmarkt
- 5. Hoe bepalend is de arbeidsmarkt?

4.2 Gender, status en beloning

Vader:

Mijn zoon wordt computer programmeur.
Mijn dochter wordt psycholoog.

Moeder:

Mijn zoon wordt chirurg.
Mijn dochter wordt lerares.
Bron 4 ' Blauw voor een jongetje en roze voor een meisje'

a. Recht op gelijke beloning

Citaat uit:

V.N. Enkele onderdelen uit Het recht van mannelijke en vrouwelijke werknemers op gelijke beloning voor arbeid van gelijke waarde te erkennen.

Als vrouwen te werk gesteld worden in een onderneming, kan dit alleen gebeuren op voorwaarde dat er op grond van sekse geen onderscheid gemaakt zal mogen worden tussen de salariering van mannen en die van vrouwen.

b. Advertenties Jobcenter

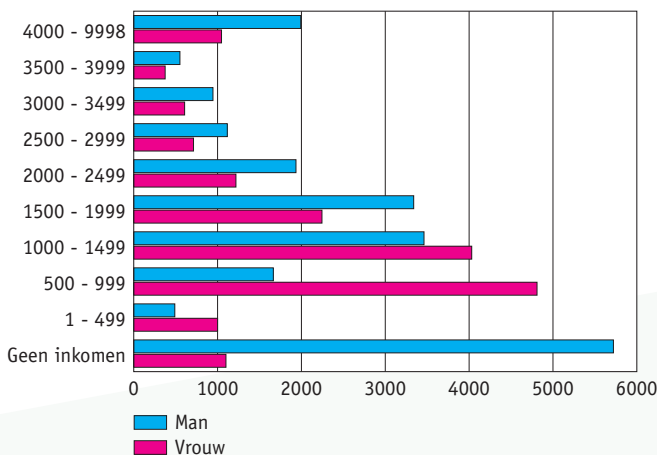
Keukenhelpster AWG 1300

Keukenhelpster AWG 1236

Gelijke beloning?

Bruto maandsalaris per geslacht in 2000

Bruto maandsalaris per geslacht in 2000

Beroep en gender

Er zijn op de arbeidsmarkt 'typische' mannenberoepen en 'typische' vrouwenberoepen. Zo zijn er bijvoorbeeld bijna geen mannelijke kleuterleiders. In leidinggevende functies zijn nog steeds minder vrouwen dan mannen.

Vrouwen zijn het meest vertegenwoordigd in de verzorgende en administratieve beroepen. Voorbeelden zijn beroepen als verpleegster of secretaresse. Mannen domineren in allerlei leidinggevende beroepen of hebben vaak een baan die iets met techniek te maken heeft.

Denk daarbij aan een manager bij een bank of een automonteur. De overheid heeft wetten gemaakt en maatregelen genomen om mannen en vrouwen gelijke rechten te geven. Dat kun je lezen in bron 5a. Zo verdienen de vrouwen en mannen bij de overheidsdiensten in dezelfde baan evenveel. In bron 5b zie je dat dit buiten de overheidsdiensten niet overal gebeurt. Officieel is het zo dat mannen en vrouwen voor hetzelfde werk gelijk betaald moeten worden.

In bron 6 zie je dat momenteel mannen in het algemeen gemiddeld meer verdienen dan vrouwen. Hier zijn verschillende redenen voor:

- Mannen bezetten de beter betaalde banen.
- Vrouwen hebben vaak een baan met minder verantwoordelijkheid dan mannen.
- Niet iedere werkgever houdt zich aan de regels en wetten,

waardoor er nog vaak verschillen in betaling tussen mannen en vrouwen in dezelfde beroepen mogelijk zijn.

6. Gelijke beloning?

[Cartoon: Man zit naar de tv te kijken, terwijl zijn vrouw zich uitslooft. Vrouw staat in de keuken voor het gasfornuis in een pan te roeren, met een kind op de heupen. Ergens staat een emmer met een mop erin.

De man zegt: "Mijn vrouw hoeft niet te werken."

"Mijn vrouw hoeft niet te werken."

Kraamverlof

Jonge vaders in Nederland moeten lang betaald kraamverlof krijgen. Ze hebben dan meer tijd om te wennen aan de verzorging van hun kind en zullen later geneigd zijn meer zorgtaken op zich te nemen. De Nederlandse Gezinsraad pleit hiervoor in een rapport. Volgens de Gezinsraad is de taakverdeling tussen man en vrouw in de meeste Nederlandse gezinnen nog steeds ongelijk.

De vrouw doet, naast haar werk, het meeste huishoudelijke werk en verzorgt de kinderen. De man werkt vooral buiten de deur. De Gezinsraad wil ook dat de overheid stimuleert, dat mannen die in 'typische' mannenberoepen werken, vaker gebruik maken van regelingen voor zorgverlof.

Ongelijke taakverdeling. Vrij naar Amigoe, 30 september 2005

Beroep en status

Vanouds heeft het ene beroep meer aanzien dan het andere. Een medicijnman had meer aanzien dan een jager en een chirurg heeft meer aanzien dan een tuinman.

Sergio in bron 1 wil bankdirecteur worden, omdat hij dan veel aanzien zal hebben. Een ander woord voor aanzien is status. Die status zegt iets over wat de maatschappij van dat beroep vindt. Enkele factoren die van invloed zijn op de **status** van een beroep zijn:

- de duur en het niveau van de opleiding;
- de hoogte van het salaris;
- het aantal mensen waaraan leiding wordt gegeven;
- soort arbeid: lichamelijk werk heeft een lagere status dan denkwerk.

In de bronnen 7 en 8 gaat het over de huishouding en de zorg voor kinderen. Hoeveel aanzien heeft dit? In bron 8 staat dat de Gezinsraad vindt, dat mannen langer verlof moeten krijgen, zodat ze ook voor de kinderen kunnen zorgen.

7. Zorg voor de kinderen

8. Beroep en status

Verdiepingsopdracht. Beroep beoordelen

4.3 Een eigen bedrijf

Interview met Bryan, eigenaar van computer MAS,

Vraag: Hoe ben je in het computervak terecht gekomen?

Dat ging eigenlijk van zelf. Op de mavo was informatica mijn favoriete vak. Na de mavo heb ik allerlei baantjes gehad. Toen vroeg een vriend of ik in de computerzaak van zijn vader wilde werken. Dit heb ik drie jaar gedaan. In mijn vrije tijd repareerde ik computers bij mensen thuis. Toen dacht ik: "Dit kan ik ook voor mijzelf doen". Zo ontstond het idee voor een eigen bedrijf.

Heb je nog vervolopleidingen gedaan?

Ja zeker. Dat is echt nodig als je goed werk wilt leveren aan je klanten. Ik heb verschillende computercursussen gevolgd. Hierdoor kon ik mijn diensten uitbreiden en meer klanten aantrekken. Mijn klantenkring werd zo groot, dat ik mensen in dienst moest nemen, omdat het werk teveel werd.

Je hebt je bedrijf uitgebreid. Waarom eigenlijk?

Het gaat economisch goed met mijn bedrijf. Door de grote vraag naar mijn producten en diensten, heb ik nog meer personeel moeten aantrekken. Zo kan ik mijn cliënten tevreden te stellen. Goed blijven managen, dat maakt me happy!!!

Interview met een jonge ondernemer.

Een eigen bedrijf

Niet iedereen blijft zijn hele leven bij een bedrijf werken. Soms kiest iemand ervoor om eigen baas te worden. Dit doe je door een eigen bedrijf of onderneming te starten. Voor jezelf beginnen is uitdagend. Je hebt meer ruimte om je zelf te ontwikkelen en verder te komen. Vaak verdien je meer.

Er zijn ook nadelen. Je moet bijvoorbeeld veel zelf doen en je maakt lange werkdagen.

In boek 1a heb je geleerd wat de productiefactoren zijn: natuur, arbeid en kapitaal. Wanneer Bryan als ondernemer een bedrijf start, gaat hij de productiefactoren: arbeid, kapitaal en eventueel natuur gebruiken om geld te verdienen.

Arbeid en kapitaal gebruiken om winst mee te maken wordt **ondernemen** genoemd. Ondernemingen ontvangen geld voor de verkoop van producten en diensten. Dit geld noem je **opbrengst** of **omzet**. Een ondernemer moet ook veel geld uitgeven aan arbeid en kapitaal. Hij maakt dus **kosten**. Het positieve verschil tussen de opbrengsten en de kosten is **winst**.

Keuzeopdracht 10. Waarom ondernemen?

Meer dan alleen winst

Niet alleen de ondernemer zelf heeft voordeel van een goed lopende zaak. Ook de maatschappij heeft er voordeel van.

Naast het maken van winst hebben ondernemingen drie maatschappelijke functies:

1. Ze voorzien in de behoeften aan goederen en diensten van consumenten.
2. Ze zorgen voor welvaarts-groei doordat een deel van de winst als belasting naar de overheid gaat. Een deel hiervan wordt geïnvesteerd in de economie.
3. Ze hebben werknemers nodig en zorgen daardoor voor werkgelegenheid.

Zo zie je dat ondernemingen een belangrijke rol spelen in onze samenleving.

Maar ondernemingen hebben ook negatieve kanten. Wanneer een onderneming goederen en diensten produceert, kan de omgeving ook minder leefbaar worden.

Dit kan gebeuren omdat bij het produceren van goederen ook schadelijke stoffen vrijkomen. Een voorbeeld hiervan is het vrijkomen van giftige stoffen bij Raffinaderij Valero in San Nicolaas. Soms is de stank zo erg dat sommige scholen de kinderen naar huis sturen.

11. Functies van ondernemingen

12. Leer de begrippen

Samenvatting

Begrippenlijst

Arbeidsmotief

Reden om te kiezen voor een bepaald beroep.

Arbeidsmarkt

Het geheel van vraag en aanbod van de productiefactor arbeid.

Status

Aanzien in de maatschappij.

Ondernemen

Het combineren van arbeid en kapitaal met het doel producten te maken, waarmee winst behaald kan worden.

Opbrengst/omzet

De inkomsten van een bedrijf door verkoop van producten.

Kosten

Alle noodzakelijke uitgaven die een onderneming maakt om goederen te kunnen produceren.

Winst

Het positief verschil tussen opbrengsten en kosten.

5 • Vrije tijd en consumeren

INTRO Zoveel te koop

1 Sharlene heeft veel keuze

Verbinding/inleiding

In dit hoofdstuk leer je:

- Hoe je vrije tijd kunt indelen.
- Welke verschillen er zijn in vrijetijdsbesteding tussen vroeger en nu.
- Wat een consumptiemaatschappij is.
- Dat jouw leefstijl invloed heeft op je consumptiegedrag.

5.1 Vrijetijdsbesteding

Voetballen, televisie kijken, naar school gaan, slapen, eten en fietsen. Dit zijn allemaal activiteiten die je op een dag doet. Sommige activiteiten zijn noodzakelijk, bijvoorbeeld slapen; andere zijn verplicht, zoals naar school gaan. De tijd die overblijft waarin je zelf mag bepalen wat voor activiteiten je doet, noemen we **vrije tijd**. Wat je allemaal doet met je vrije tijd noemen we **vrijetijdsbesteding**.

We gaan in deze les wat dieper in op jouw vrijetijdsbesteding.

[6 tekeningen die horen bij de verschillende indelingen van vrije tijd. De indeling in de leertekst moet duidelijk naar voren komen:

- Actieve/passieve vrijetijdsbesteding
- Binnen/buiten

Consumptief/niet-consumptief]

In bron 2 zie je dat je op verschillende manieren vrije tijd kunt indelen.

Als je actief bezig bent bijvoorbeeld met wandelen (caminata), scateboarden of windsurfen dan noemen we dit **actieve vrijetijdsbesteding**. Er zijn ook soorten vrijetijdsbesteding waarbij je zelf niet actief je lichaam gebruikt. Denk aan televisie kijken. Dit noemen we **passieve vrijetijdsbesteding**.

Je kunt je vrije tijd in huis besteden, bijvoorbeeld computeren kijken. Maar ook buiten het huis zijn verschillende activiteiten te doen, bijvoorbeeld crossfietsen.

Tijdens je vrijetijdsbesteding kun je wel of geen geld uitgeven. In boek 1a heb je geleerd dat, als je geld uitgeeft aan vrijetijdsbesteding, we dit consumeren noemen. We spreken dan ook van **consumptieve vrijetijdsbesteding**. Het kijken van een film in de bioscoop is hier een voorbeeld van. Je moet namelijk betalen voor je kaartje. Bij **niet-consumptieve vrijetijdsbesteding** geef je geen geld uit. Een voorbeeld hiervan is joggen. Dat is gratis.

2. Jouw vrijetijdsbesteding

5.2 Vrije tijd vroeger en nu

Interview

Vragen voor persoon van ongeveer 70 jaar oud:

1. Kunt u 5 dingen noemen die u deed in uw vrije tijd toen u 20 jaar was?
2. Hoeveel dagen per jaar had u vakantie toen u 20 jaar was?
3. Hoeveel uur per week werkte u toen u 20 jaar was?

Vragen voor persoon van ongeveer 20 jaar oud:

1. Kunt u 5 dingen noemen die u doet in u vrije tijd?
2. Hoeveel dagen per jaar heeft u vakantie?
3. Hoeveel uren per week werkt u?

 Interview over vrije tijd

3. Vrijetijdsbesteding vroeger en nu

Waarom meer vrije tijd?

In opdracht 3 heb je gezien dat er verschillen zijn tussen de vrijetijdsbesteding van vroeger en die van nu. Mensen hebben nu

meer vrije tijd dan vroeger. Een belangrijke reden is dat mensen nu minder werken dan vroeger. Vijftig jaar geleden werkten mensen 56 uur per week. Tegenwoordig werkt men op Aruba 40 of 48 uur per week.

Ook de techniek heeft een steentje bijgedragen aan de mogelijkheden van vrijetijdsbesteding. We hebben nu bijvoorbeeld de auto. Je kunt veel sneller ergens naar toe, waardoor je meer vrije tijd overhoudt. Denk ook aan het gebruik van de telefoon, computer en cel, die er voor zorgen dat jij jezelf minder hoeft te verplaatsen. Met een belletje of e-mailtje komt de boodschap bij de ander terecht zonder dat je er veel tijd aan kwijt bent. Verder zijn er nog andere apparaten die er voor zorgen dat je meer vrije tijd hebt. De afwasmachine, boormachine, stofzuiger, hogedrukspruit en de wasmachine zorgen ervoor dat het werk veel sneller gaat dan vroeger. Sommige mensen nemen zelfs een hulp in de huishouding en houden op deze manier meer vrije tijd over.

4. Steeds meer vrije tijd

Waarom wordt de vrije tijd anders besteed?

Hoe komt het dat mensen hun vrije tijd nu anders besteden dan 50 jaar geleden?

Vroeger hadden de mensen weinig vrije tijd en werd er alleen geld uitgegeven aan de noodzakelijkste behoeften. Nu wordt er steeds meer geld uitgegeven aan niet-noodzakelijke of wenselijke behoeften, mede omdat mensen meer vrije tijd hebben.

Als je meer vrije tijd hebt, ga je op zoek naar manieren om je vrije tijd te besteden. Door de gestegen welvaart verdienen de mensen nu veel meer geld dan ze nodig hebben voor hun levensonderhoud. Ze geven meer geld uit aan apparaten voor hun eigen plezier. Denk aan een cd-speler of een dvd-speler. Mensen gaan vaker naar de film, naar een gameroom, ze wonen een concert van hun favoriete zanger bij of gaan vaker op vakantie in het buitenland. Daarom zijn de consumptieve vrijetijdsbesteding en de vrijetijdsbesteding buitenshuis zo toegenomen. In een groot deel van onze vrije tijd zijn we dus aan het consumeren. We gebruiken allerlei middelen en voorwerpen in onze vrije tijd.

5. Besteding van vrije tijd vroeger en nu

5.3 Leefstijl en consumptiegedrag

[verdere uitwerking van de consumptiemaatschappij!! (zie omschrijving illustratielijst)] Moet nog nader uitgezocht worden!

4 De consumptiemaatschappij

Steeds meer consumeren

Veel mensen willen steeds meer goederen en diensten kopen. In paragraaf 2 heb je gelezen dat mensen een groot deel van hun vrije tijd aan het consumeren zijn. Wereldwijd is de consumptieve vrijetijdsbesteding toegenomen, vooral in de ontwikkelde, rijke, westerse landen. Daar worden miljoenen uitgegeven aan reizen, uitgaan en sporten. Bedrijven of industrieën spelen hierop in. Daarom spreken we tegenwoordig van de consumptie-industrie. De productie van deze bedrijven is meer gericht op luxe consumptiegoederen dan op onze noodzakelijke behoeften. Deze manier van produceren is niet meer weg te denken uit de moderne samenleving. Door de **consumptie-industrie** hebben veel mensen een bestaan. Wij maken deel uit van de maatschappij die steeds meer consumeert. Daarom hebben we het vooral in de ontwikkelde landen over de **consumptiemaatschappij**.

6. De consumptiemaatschappij

[Bron 5: Wat bepaalt jouw leefstijl?] Illustraties of foto's moeten nog worden bepaald!
Verschillende leefstijlen waarin het verschil in koopkracht duidelijk naar voren komt.
Bespreken met illustrator/fotograaf.

5 Wat bepaalt jouw leefstijl?

Leefstijl en consumptiegedrag

Net als Sharlene in bron 1 heb jij, dankzij de overvloed aan goederen en diensten veel keuze. Welk product of dienst je kiest, hangt af van wat je leuk, lekker of interessant vindt. Je kiest datgene uit wat het beste bij jouw leefstijl past. Dit is onder andere hoe jij je kleedt, je eetgewoonten en wat je in je vrije tijd doet.

In bron 5 zie je dat niet iedereen dezelfde leefstijl heeft. Welke leefstijl je kiest, hangt af van:

- Je koopkracht. Hoe groter je koopkracht, des te meer keuze je hebt in type leefstijlen.
- De subgroep waartoe je behoort. Denk nog maar eens aan de rapper en de skater in boek 1a.
- Je opvoeding en je herkomst.

Jouw leefstijl bepaalt dus wat je consumeert. Je leefstijl heeft invloed op je **consumptiegedrag**.

In bron 6 zie je dat de consumptie-industrie handig gebruik maakt van de verschillende leefstijlen met het daarbij behorende consumptiegedrag. Zij gebruiken allerlei manieren om hun producten of diensten aantrekkelijk te presenteren, zodat de consument ze koopt. Dit wordt **reclame** genoemd. Via deze reclames proberen zij een leefstijl weer te geven die voor jou als consument herkenbaar is. Op die manier proberen ze jou over te halen om toch een product te kopen of alsnog van hun diensten gebruik te maken.

- 8. Leefstijl en consumptie WB
- 9. Commercial maken
- 10. Leer de begrippen
Samenvatting

7. Jouw leefstijl WB

De consumptie-industrie speelt via reclame in op jouw leefstijl.

Begrippenlijst

Actieve vrijetijdsbesteding:

Vormen van vrijetijdsbesteding waarbij lichamelijke activiteit plaatsvindt.

Consumptiegedrag:

Welke producten en diensten iemand kiest om te kopen of gebruik van te maken.

Consumptie-industrie:

Industrie of bedrijven die producten of diensten maken, die aan niet noodzakelijke behoeften voldoen.

Consumptiemaatschappij:

Een samenleving waarin mensen in hun vrije tijd veel consumeren aan niet noodzakelijke behoeften en de consumptie-industrie een belangrijk bestaansmiddel vormt.

Consumptieve vrijetijdsbesteding:

Vormen van vrijetijdsbesteding waarbij geld wordt uitgegeven aan niet noodzakelijke behoeften.

Koopkracht:

Het beschikbare hoeveel geld dat je kunt uitgeven aan goederen en diensten.

Niet- consumptieve vrijetijdsbesteding:

Vormen van vrijetijdsbesteding waarbij geen geld wordt uitgegeven.

Passieve vrijetijdsbesteding:

Vormen van vrijetijdsbesteding waarbij geen lichamelijke activiteit plaatsvindt.

Reclame:

Aantrekkelijk presenteren van een product of dienst voor de consument met als doel die te verkopen.

Vrije tijd:

De tijd die overblijft om activiteiten te doen die niet verplicht zijn en waarin je zelf mag bepalen wat je doet.

Vrijetijdsbesteding:

Wat je allemaal doet met je vrije tijd.

6 • Afspraken maken en conflicten oplossen

INTRO Afspraken tussen werkgever en werknemer

Hallo! Ik ben Jose en ik werk als kapper in de eautysalon 'Me for You'. Ik krijg een basissalaris per dag. Net als mijn Arubaanse collega's heb ik gelukkig veel klanten. Daardoor verdien ik extra bovenop mijn basissalaris. Ik ben heel tevreden. Toch vind ik het niet fair dat ik minder lang pauze mag houden dan mijn Arubaanse collega's. Ik heb mijn baas al een paar keer gevraagd waarom, maar ik krijg geen duidelijk antwoord. Ik denk erover om naar de Directie Arbeid te gaan. Zij zoeken tenslotte wel vaker uit of een baas zich aan de afspraken houdt. Misschien kunnen zij met mijn baas praten. Ik weet het niet zeker, want misschien wordt mijn baas kwaad en hebben we nog meer problemen. Misschien wil hij me dan ontslaan of moet ik zelfs naar de rechter.

1 Jose vertelt over problemen op het werk.

1. Problemen op het werk

In de vorige hoofdstukken hebben we het gehad over werkgelegenheid en inkomen en over diverse beroepen en opleidingen en vrijetijdsbesteding. In dit hoofdstuk gaat het over de afspraken tussen de werkgever en de werknemer.

In dit hoofdstuk leer je:

- Welke relatie er bestaat tussen werkgever en werknemer.
- Wat een Collectieve Arbeidsovereenkomst (CAO) is en wat de functie ervan is.
- Wat een vakbond is en hoe een vakbond opkomt voor de belangen van de werknemers.
- Welke conflicten zich voordoen tussen werkgever en werknemer en wanneer de landsbemiddelaar en rechter worden ingeschakeld.

Ik ben Jeremy en ik werk bij het beveiligingsbedrijf General Security. Mijn functie is bewaker. Mijn werkzaamheden bestaan onder andere uit het ondersteunen van werknemers bij de opening en sluiting van de bedrijven waarmee General Security een contract heeft. Tijdens mijn werkuren moet ik de klanten in de gaten houden. Als het

nodig is, moet ik de centrale van de General Security waarschuwen. Bij de sluiting moet ik controleren of alle ramen en deuren goed afgesloten zijn. Ik moet ook controleren of alle elektrische apparatuur volgens de voorschriften uitgedaan is. Ik vind het erg leuk werk.

BRON 2 Jeremy bij General Security

6.1 Afspraken tussen werkgever en werknemer

In bron 2 lees je dat Jeremy in dienst is bij General Security. Dit beveiligingsbedrijf is dus de werkgever van Jeremy. Jeremy is de werknemer bij General Security. Lees maar eens welke taken hij uitvoert voor General Security.

Voordat hij er ging werken, heeft Jeremy eerst besproken wat General Security van hem als werknemer verwacht. Ook is er gesproken over loon en werktijden. In hoofdstuk 3 heb je gelezen dat dergelijke afspraken in een contract vastgelegd worden. Je kunt ook zeggen dat beide partijen een **arbeidsovereenkomst** hebben ondertekend. In een arbeidsovereenkomst staan twee soorten afspraken tussen werkgever en werknemer. Een deel daarvan gaat over wat je wel of niet mag tijdens je werk. Een ander gedeelte gaat over het loon en de werktijden.

Als een goede werknemer moet Jeremy zich aan de arbeidsovereenkomst houden. General Security moet, als een goede werkgever, zich ook aan de arbeidsovereenkomst houden. Als een

van de twee partijen zich niet houdt aan wat in de arbeidsovereenkomst staat, kunnen er problemen ontstaan tussen de werkgever en de werknemer.

- 2. De arbeidsovereenkomst**
- 3. Functie arbeidsovereenkomst**

BRON 3 Werkgeversverenigingen en vakbonden

6.2 De collectieve afspraken

Jose in bron 1 had als enige in het bedrijf waar hij werkte, problemen met zijn baas. Het is lastig om in je eentje dergelijke problemen op te lossen. Gelukkig kun je lid worden van een vereniging van werknemers. Deze vereniging komt op voor de belangen van de werknemers die bij bedrijven in een bepaalde sector (bijvoorbeeld onderwijs, bouw en leger) werken. Je bent dan lid van de **vakbond**.

Ook bedrijven kunnen lid worden van een vereniging. Alle bedrijven op Aruba kunnen lid zijn van de **werkgeversvereniging** voor bedrijven. Deze vereniging komt op voor de belangen van alle werkgevers in een bepaalde sector, die lid zijn.

De vakbond en de werkgeversvereniging komen om de twee of vier jaar bij elkaar om te onderhandelen over allerlei afspraken over loon, werktijden, aantal vakantiedagen en nog veel meer. Het gaat dan over de **arbeidsvoorwaarden** van de werknemers. Al deze afspraken komen in een gezamenlijke arbeidsovereenkomst. Kortweg wordt deze overeenkomst **CAO** genoemd. Dat staat voor **collectieve arbeidsovereenkomst**.

De CAO geldt voor alle werknemers en werkgevers in een bepaalde sector. Sommige afspraken in de CAO gaan over de rechten van de werknemer, zoals het aantal vakantiedagen, werkuren, overuren, pauzes en salarissen. Andere afspraken gaan over de plichten van de werknemers, zoals het tijdstip dat de werknemer aanwezig moet zijn en de manier waarop het werk gedaan moet worden. Meestal komt eens in de twee of vier jaar een nieuwe CAO.

Werknemers die bij de overheid werken, noemen we **ambtenaren**. Hun rechten en plichten zijn vastgelegd in de **Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA)**.

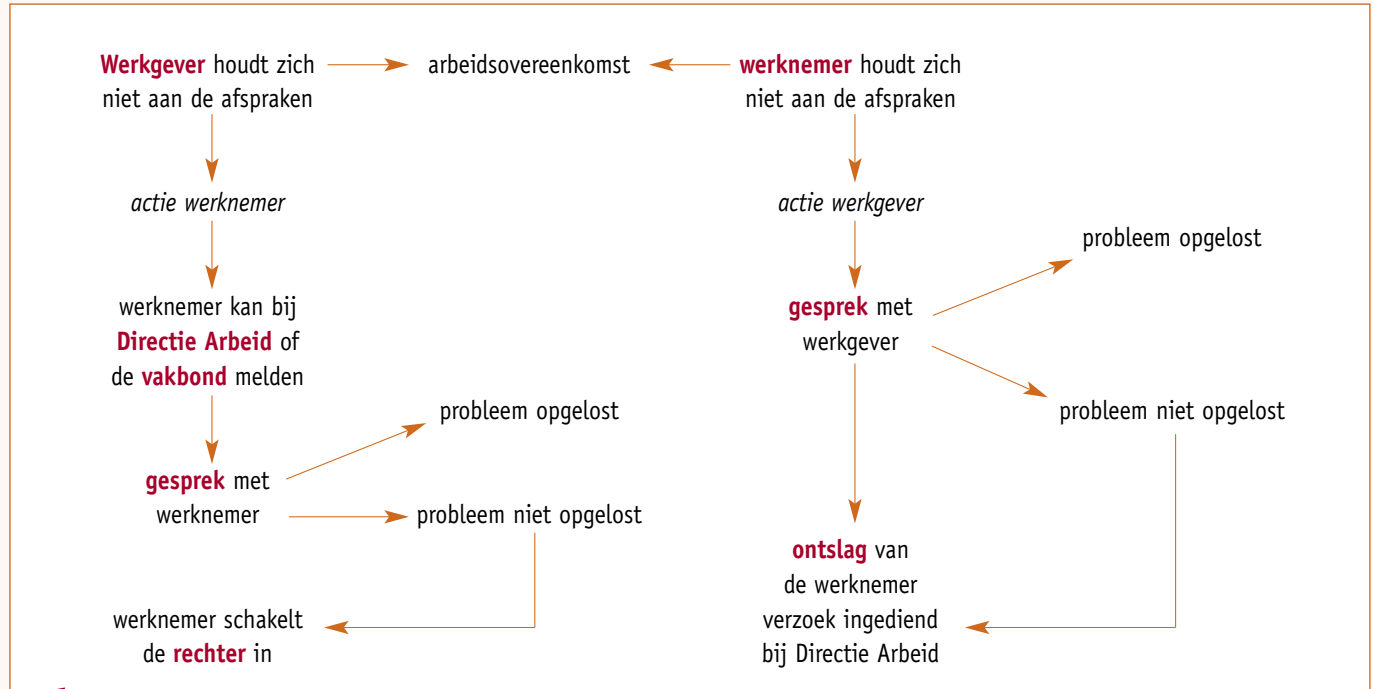
4. De CAO

Het individueel arbeidsconflict

De arbeidsovereenkomst en de CAO zorgen voor duidelijke afspraken tussen de werkgever en werknemer. Beide partijen weten hierdoor wat hun rechten en plichten zijn. Wanneer de werknemer, ondanks duidelijke waarschuwingen, zich niet aan de afspraken houdt, kan de werkgever een verzoek voor **ontslag** indienen bij **Directie Arbeid**. Als Directie Arbeid dit verzoek goedkeurt, mag de werkgever de werknemer ontslaan. Wanneer de werkgever zich niet aan de afspraken houdt dan ligt het iets moeilijker. De werkgever kun je immers niet ontslaan. Als werknemer kun je dan wel naar Directie Arbeid stappen en een klacht indienen over de werkgever. Zij gaan dan uitzoeken of de klacht terecht is. Als de klacht terecht is, stappen zij op de werkgever af.

Wanneer er geen goede oplossing komt tussen werkgever en werknemer, kan het probleem uitgroeien tot een **individueel arbeidsconflict**. Wanneer werkgever en werknemer het samen niet meer kunnen oplossen, kunnen ze bij Directie Arbeid een arbeidsconflictbemiddelaar inschakelen. Als er hierna nog steeds geen oplossing is, kan de werknemer naar de rechter gaan. De rechter doet dan een uitspraak over wie gelijk heeft. Het schema in bron 4a toont aan welke stappen je kunt ondernemen bij een individueel arbeidsconflict.

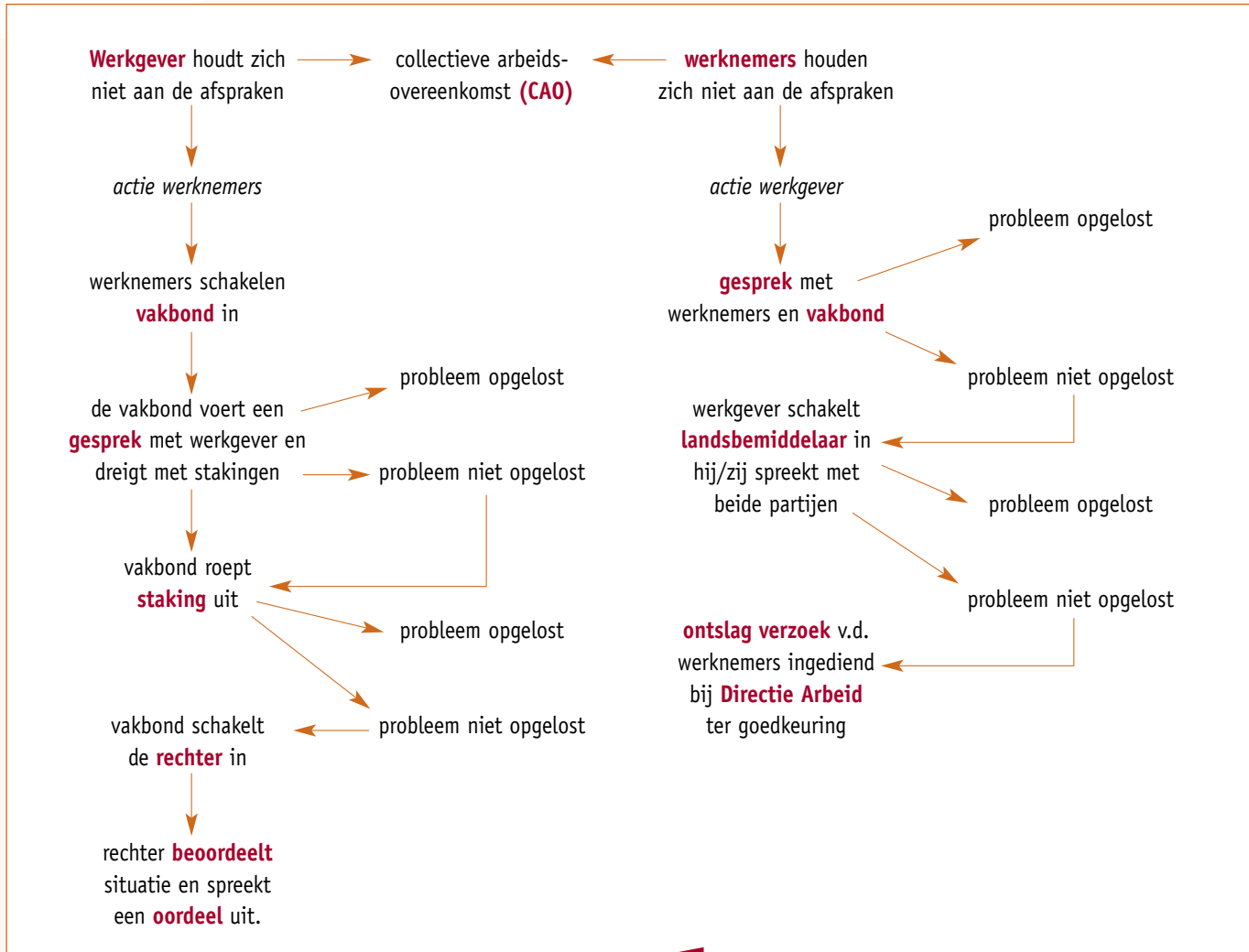
6.3 Arbeidsconflicten

BRON 4

a. Het oplossen van een individueel arbeidsconflict

5. Arbeidsconflicten
6. Oplossen van arbeidsconflicten

4 b. Het oplossen van een collectief arbeidsconflict

Het collectief arbeidsconflict

Er kunnen ook arbeidsconflicten zijn, waarbij meerdere werknemers betrokken zijn. Zij zijn bijvoorbeeld ontevreden over de werktijden of het salaris. Dit noemen we een **collectief arbeidsconflict**. Bij een collectief arbeidsconflict worden de werknemers meestal vertegenwoordigd door een vakbond. Wanneer een collectief arbeidsconflict moeizaam verloopt, kan één of beide partijen naar een ambtenaar gaan, die bemiddelt bij een arbeidsconflict tussen werkgevers en werknemers. Deze

ambtenaar is de **landsbemiddelaar**. De landsbemiddelaar probeert de partijen tot overeenstemming te laten komen. Daarbij zoekt hij naar een oplossing, die voor beiden gunstig is. Hij wordt benoemd door de gouverneur. Wanneer deze bemiddeling tot niets leidt, kunnen werknemers overgaan tot protestacties. In bron 5 zie je dat de vakbond een staking onder haar leden kan uitroepen. De werkgever kan op zijn beurt naar de rechter stappen om die te laten verbieden. De vakbond kan in plaats van over te gaan tot een staking ook naar

de rechter gaan. De rechter kan een uitspraak doen in het voordeel van een van de partijen. Soms krijgen beide partijen geen gelijk en stuurt de rechter deze weer terug aan tafel om

verder te praten. Het schema in bron 4b toont aan welke stappen je kunt ondernemen bij een collectief arbeidsconflict.

[Foto van staking bij WEB (foto van arbeiders in actie)]

Staking bij WEB

- 7. Landsbemiddelaar of rechter?
Verdiepingsopdracht
- 8. Collectieve arbeidsconflicten
- 9. Protestacties en stakingen

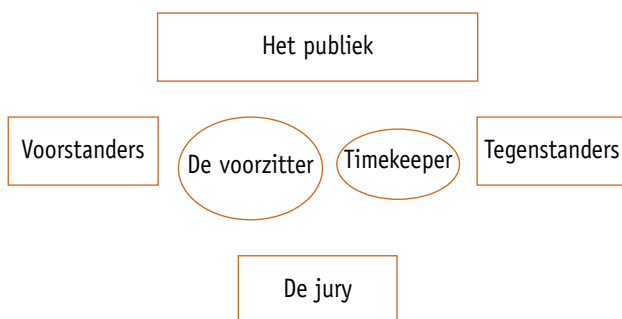

6.4 Onderhandelen

Aan de onderhandelingstafel

In de vorige paragraaf heb je gezien, dat werkgevers en werknemers heel wat te bespreken hebben als er een arbeidsconflict is ontstaan. Samen moet er naar oplossingen gezocht worden voor het arbeidsconflict. De partijen gaan **onderhandelen**. In de media hoor je in zo'n situatie vaak, dat de vakbond en de werkgeversvereniging aan de onderhandelingstafel zitten. Aan de onderhandelingstafel wordt tussen voor- en tegenstanders gediscussieerd. De bedoeling van de discussie is om elkaar te overtuigen. Het overtuigen doet men door met goede argumenten te komen. Na deze discussie is het de bedoeling om tot afspraken te komen. Het discussiëren tussen voor- en tegenstanders waarbij beide partijen zich aan bepaalde regels houden noemen we debat. Een **debat** is belangrijk om een goed beeld te krijgen van alle argumenten.

Schema van een debat, het Lagerhuis model

Debatregels:

- ongeveer 10 - 14 deelnemers zitten in 2 panelen tegenover elkaar
- er wordt een voorpeiling gehouden onder het publiek
- de jury (2 personen) kondigt aan waarop ze gaat letten
- wie iets wil zeggen gaat staan
- de voorzitter bepaalt wie er het woord krijgt en mag beurten afkappen
- het debat duurt niet langer dan 10 minuten en de timekeeper telt de laatste 10 seconden af
- er wordt een tweede peiling gehouden onder het publiek
- na afloop bepaalt de jury wie heeft gewonnen

BRON 5 Debatteren

Het is belangrijk om je mening te kunnen bepalen. Het debat is ook belangrijk om een aantal vaardigheden te leren. Tijdens een debat moet je namelijk goed naar elkaar kunnen luisteren. Daarnaast moet je de argumenten goed kunnen presenteren. Zo kom je overtuigender over. Tenslotte is het belangrijk om slim te reageren op kritiek en argumenten van je tegenstanders. Een debat kun je in verschillende opstellingen doen. In bron 6 zie je het Lagerhuismodel met de daarbij behorende regels.

Het personeel van het water- en elektriciteitsbedrijf WEB is in staking gegaan. Ze is het niet eens met het voorstel van de directie van WEB over de nieuwe CAO. Het personeel eist een grotere loonsverhoging dan hen wordt geboden door hun werkgever. De vakbond SIWA (*Sindicato Independiente Web Aruba*) vertegenwoordigt de werknemers van WEB. De directie en de vakbond hebben lang met elkaar onderhandeld. Ze hebben geen overeenstemming kunnen bereiken over een nieuwe arbeidsovereenkomst.

Het arbeidsconflict is ontstaan, omdat de vakbond een grotere loonsverhoging eiste. De vakbond geeft aan dat werknemers bij Elmar een loonsverhoging van 26% hebben gehad gedurende de afgelopen vier jaar. Het personeel van de WEB vindt het niet eerlijk, dat zij minder loonsverhoging krijgen dan de werknemers van Elmar. Zij produceren immers de elektriciteit die Elmar aan het publiek verkoopt. De WEB-directie wilde niet verder gaan dan 12% loonsverhoging. De directie van WEB heeft de landsbemiddelaar gevraagd om te bemiddelen in dit conflict. Er is langdurig overleg gepleegd tussen de partijen, onder leiding van de landsbemiddelaar, maar ze hebben elkaar niet kunnen vinden.

BRON 7 Werknemers van WEB zijn woedend!

Slechts een half uur hadden de verenigde vakbonden en de minister van Financiën en Economische Zaken gisterochtend nodig om tot de ontdekking te komen, dat ze het niets eens konden worden. Toen stapten de vakbonden op met de mededeling dat de minister actie kon verwachten. Volgens de vakbonden had de vergadering niets nieuws opgeleverd.

De regering bleef op het standpunt staan, dat er geen geld is voor verhoging van het brutosalaris in verband met de prijsstijgingen van het afgelopen jaar. Omdat de prijzen zijn gestegen, moeten de salarissen ook omhoog, vinden de vakbonden. Het aanbod om iedere ambtenaar verspreid over het jaar bijna 1000 florin meer te betalen vonden de vakbonden onvoldoende. Zij vinden dat overheidswerknemers recht hebben op automatische prijscompensatie. *Dat is een maatregel die ervoor moet zorgen dat, als de prijzen stijgen de salarissen ook meestijgen. Dat wil zeggen dat als de prijzen stijgen, de salarissen mee moeten stijgen.* Dit heet **indexering**.

Sinds het stopleggen van de indexering in 2001 is het koopkrachtverlies volgens de vakbonden al 14%.

Massaal protest ambtenaren

10. Het debat

11. Leer de begrippen
Samenvatting

Begrippenlijst

Ambtenaren

Alle werknemers die in dienst zijn van de overheid.

Arbeidsconflict

Een conflict over bijvoorbeeld loon, werktijden en vakantiedagen tussen werkgever en werknemer.

Arbeidsovereenkomst

De afspraken tussen werkgever en werknemer over rechten en plichten van beide partijen. De overeenkomst staat op papier en is door werkgever en werknemer ondertekend.

Arbeidsvoorwaarden

De rechten en plichten van werkgevers en werknemers. Deze staan in de arbeidsovereenkomst en in de CAO.

CAO (Collectieve Arbeidsovereenkomst)

De afspraken tussen de vakbond en werkgeversvereniging die voor alle werkgevers en werknemers in een sector (bijvoorbeeld onderwijs, horeca, bouw) gelden. Per sector geldt een andere CAO.

Collectief arbeidsconflict

Een conflict waarbij een groot deel van de werknemers betrokken is. Vaak gaat het conflict over ontslag, lonen of werktijden.

Debat

Een discussie tussen voor- en tegenstanders over een bepaald standpunt.

Directie Arbeid

Het overheidsdepartement dat toezicht houdt op de afspraken en relatie tussen werkgever en werknemer.

Indexering

Een maatregel die ervoor moet zorgen dat, als de prijzen stijgen de salarissen ook meestijgen

Landsbemiddelaar

Een speciaal door de gouverneur benoemde ambtenaar, die probeert het conflict tussen werkgevers en werknemers op te lossen.

Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA)

De collectieve arbeidsovereenkomst tussen de overheid en de ambtenaren.

Onderhandelen

Wanneer twee partijen samen komen om oplossingen voor een conflict te bespreken.

Ontslag

Wanneer de arbeidsovereenkomst door een van beide partijen beëindigd wordt. De werknemer is dan niet langer meer in dienst.

Vakbond

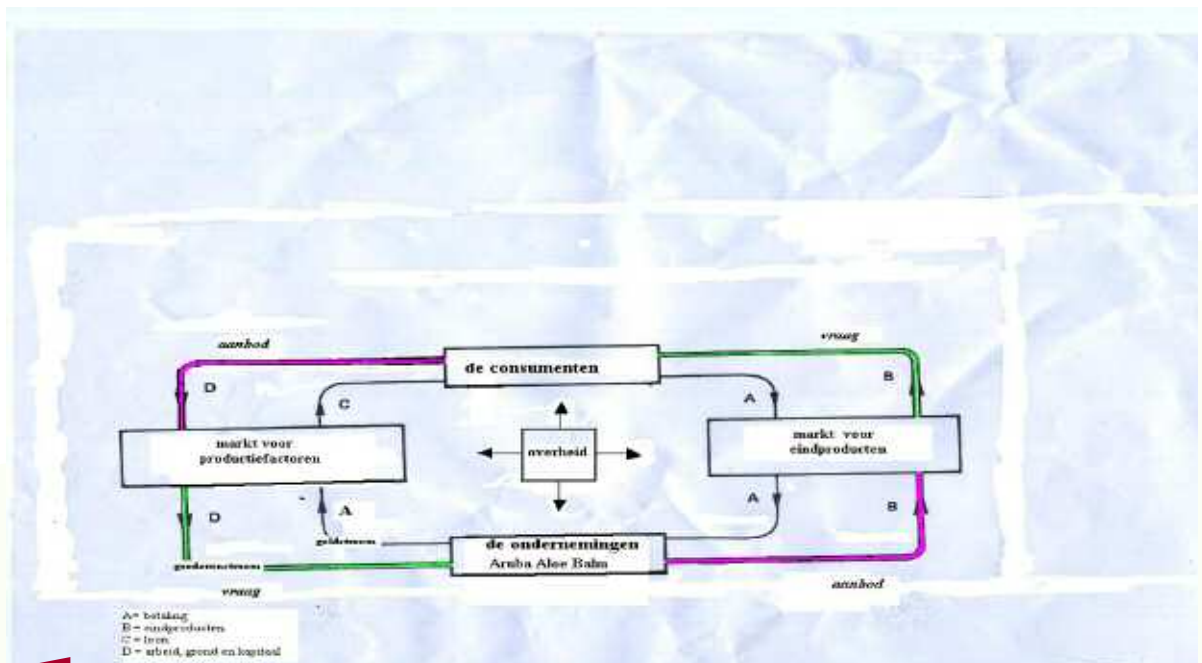
Een vereniging die opkomt voor de belangen van de werknemers die hiervan lid zijn.

Werkgeversvereniging

Een vereniging die opkomt voor de belangen van de werkgevers.

7 • De overheid en de economie

INTRO Het economisch spel

1 Schema het economisch spel

1. Speel je mee?

Het economisch spel

In hoofdstuk 1 heb je geleerd dat welvaart en welzijn veel zeggen over het ontwikkelingspeil in een land. Op hun beurt zijn welvaart en welzijn afhankelijk van de economische groei. Er zijn verschillende deelnemers die een rol spelen in de economie: de consumenten, de producenten en de *overheid*.

- De *consument* vraagt om goederen en diensten tegen een redelijke prijs. Tegelijk biedt hij *productiefactoren* zoals arbeid en kapitaal aan.
- De *producent* biedt goederen en diensten aan en vraagt naar productiefactoren.
- De overheid heeft een eigen specifieke rol in het economisch spel.

Dit hoofdstuk gaat over de rol van de overheid in de economie.

In dit hoofdstuk leer je:

- Welke maatregelen de overheid kan nemen om de economie te stimuleren;
- Welke maatregelen de overheid op Aruba genomen heeft om het toerisme te stimuleren;
- De effecten van maatregelen voor het stimuleren van toerisme benoemen en beschrijven;
- Hoe een ruimtelijk plan voor de ontwikkeling van een regio opgesteld kan worden.

7.1 De rol en taken van de overheid

Hadicurari krijgt een nieuw visserijcentrum

ORANJESTAD - Deze maand beginnen de bouwwerkzaamheden bij visserijcentrum Hadicurari. Dat laat minister van Arbeid, Cultuur en Sport weten. Het visserijcentrum wordt anders ingedeeld. Op korte afstand van de bestaande faciliteiten komt een nieuwe pier en een nieuw gebouw voor de vissers. Wanneer alles klaar is hebben de vissers twintig procent meer ruimte en sluiten de faciliteiten beter aan op hun behoeften. De kosten komen voor een groot deel voor het Marriott hotel. De overheid stelt geld beschikbaar om bij te kunnen dragen in de kosten.

- BRON 2** a. Nieuw visserijcentrum
Vrij naar Amigoe 25-02-2006

Artikel/Mark	Inhoud	Hoogst toelaatbare prijs aan de kleinhandel	Hoogst toelaatbare prijs aan de consument
a. Rijst:			
CHINITO-wit	6/10 lbs.	Afl. 40,98	Afl. 7,72
	1/20 lbs.	-. 13,04	-. 14,74
	1/25 lbs.	-. 15,31	-. 17,30
b. Suiker:			
DIXIE CRYSTAL-wit	4/10 lbs.	-. 31,71	-. 8,72
	1/50 lbs.	-. 43,41	-. 47,75
FLORIDA CRYSTALS-wit	20/2 lbs.	-. 37,24	-. 2,05
	10/4 lbs.	-. 34,20	-. 3,76
c. Koffie:			
DOONE EGBERT			
-Mocca (Arma)	snfl12/250 gr.	-. 59,27	-. 5,63
d. Babyvoeding:			
GERBER-1 st food	24/2,5 oz.	-. 20,54	-. 0,98
	6/4p-2,5 oz.	-. 20,54	-. 3,90

- BRON 2** b. Maximumprijzen producten
Bon Dia 16-03-2006

Vóór de negentiende eeuw vond men dat de overheid zich niet moest bemoeien met de economie. Vooral de producenten vonden dat zij volledige vrijheid moesten hebben om zelf te bepalen wat zij produceerden. Ook wilden zij zelf de prijzen van de producten bepalen. De consumenten moesten die prijs maar betalen. Nu is dat niet meer zo. Tegenwoordig speelt de overheid een belangrijke rol. Zij moet er voor zorgen dat de economie stabiel blijft. Daarnaast stimuleert zij, waar mogelijk, economische groei. Daardoor is er voldoende welvaart en welzijn is voor de totale bevolking.

In deze rol heeft de overheid enkele zeer belangrijke taken:

- Het opstellen en bewaken van de economische spelregels voor consumenten en producenten;
- Het opstellen van ontwikkelingsplannen;
- Het aanbieden van diensten aan consumenten en producenten;
- Het scheppen van werkgelegenheid.

Om deze taken goed te kunnen uitvoeren, moet de overheid een beleid maken en maatregelen nemen. In bron 2a en 2b zie je twee voorbeelden hoe de overheid meespeelt in het economisch spel. In de volgende lessen lees je meer over maatregelen om de economie te stimuleren. Ook leer je hoe je een ontwikkelingsplan voor een gebied kunt opstellen.

2. Welke rol speelt de overheid? **WB**

7.2 Maatregelen voor het stimuleren van economische groei

Vijf Projecten van start dankzij FDA

ORANJESTAD - In het kader van de financieringsovereenkomst met de Fondo Desaroyo Aruba (FDA), zijn onlangs de handtekeningen gezet onder een aantal projectvoorstellen. Het gaat hierbij om projecten die vallen onder de hoofdstukken Kwaliteit van Bestuur en Duurzame Economische Ontwikkeling. Met de uitvoering van de projecten is een bedrag gemoeid van in totaal 2.154.736,00 florin.

- BRON 3** Vijf projecten van start dankzij FDA, vrij naar Amigoe, 13 augustus 2005.

De overheid wil de economische groei op verschillende manieren verhogen. Hiervoor ontwikkelt de overheid een beleid, waarin zij

vertelt wat zij gaat doen om de economie te stimuleren. Dit noemen wij het **economische beleid**. Het economische beleid op Aruba wordt bepaald door alle ministers, in het bijzonder door de minister van Financiën en Economische Zaken de minister van Toerisme en Transport, de minister van Arbeid, Cultuur en Sport, en de minister van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur. Zij nemen maatregelen die moeten leiden tot economische ontwikkeling en groei. Dit noemen wij **stimuleringsmaatregelen**.

Enkele stimuleringsmaatregelen zijn:

- Belastingvoordelen bieden aan investeerders, bijvoorbeeld **tax holiday** aan hotels en buitenlandse bedrijven. Zonder deze tax holiday zou een bedrijf zich misschien in een land niet gevestigd hebben.
- Geld geven aan bedrijven om ze te helpen iets te bereiken. Lokale bedrijven maken graag gebruik van deze **subsidies**.
- Geld voor een bepaald doel beschikbaar stellen. Dit wordt gedaan in **fondsen**. Bijvoorbeeld het geld in de fonds **Fondo Desaroyo Nobo di San Nicolas (FDNS)** is bedoeld om San Nicolas te ontwikkelen;
- Prijsafspraken maken voor producten.

De overheid werkt samen met instanties die economische groei bevorderen zoals de Kamer van Koophandel (KvK), **de Algemene Investeringsbank (AIB)**, het **Fondo Desaroyo di Aruba (FDA)** en **Aruba Trade and Industry Association (ATIA)**.

De genomen maatregelen en het samenwerken met deze instanties moeten leiden tot economische groei en meer welvaart en welzijn voor de Arubaanse bevolking.

3. Maatregelen

7.3 Hoe stimuleert de Arubaanse overheid de toeristische sector?

De overheid heeft een speciaal beleid ontwikkeld om het toerisme te stimuleren. Het belangrijkste doel van dit beleid is om de vraag naar het "product" Aruba te vergroten.

Om dit te bereiken zijn de volgende stappen genomen:

- Het benoemen van een minister van toerisme om het ontwikkelde beleid te laten uitvoeren.

- De oprichting van een speciaal bureau, de **Aruba Tourism Authority (ATA)**.
- Het jaarlijks begroten van enkele miljoenen voor ATA om van Aruba de vakantiebestemming in het Caribisch gebied te maken.
- Het nauw samenwerken met de **Aruba Hotel and Tourism Association: (AHATA)**. Dit is een organisatie met leden die direct of indirect te maken hebben met het toerisme. Het gaat bijvoorbeeld om samenwerking met hotels, luchtvaartmaatschappijen, casino's en autoverhuurbedrijven.
- Het samenwerken met de **Cruise Tourism Authority Aruba (CTA)**. Dit is een organisatie die belast is met het stimuleren en het promoten van cruisetoeerisme naar Aruba.

Het toerismebeleid heeft ertoe bijgedragen dat er belangrijke investeringen hebben plaatsgevonden in de toeristische sector, onder andere in de hotelbouw.

- Er kwamen meer hotels. Dus ook meer kamers.
- Het jaarlijks aantal toeristen dat langer dan 24 uur op het eiland verbleef, nam tot het jaar 2000 toe. Daarna schommelde het aantal **verblijftoeristen** of **stay-overtouristen**.
- Ook het aantal toeristen dat per cruiseschip op Aruba aankwam, het **cruisetoeerisme**, nam toe.

Bron 4a laat de stijging van dit cruisetoeerisme zien en in 4b zie je de schommeling van het aantal stayover toerisme.

Toename in Cruisetoeerisme

ORANJESTAD - Het cruisetoeerisme op Aruba is de afgelopen tien jaar toegenomen.

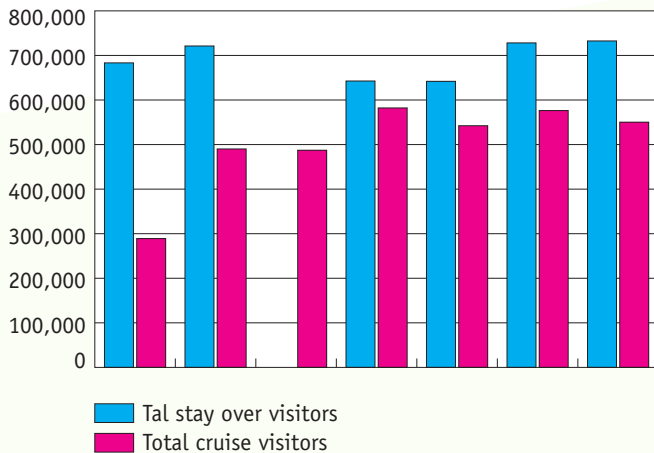
Het aantal toeristen steeg van 293.956 naar 552.819. De toename is vooral toe te schrijven aan de grotere cruiseschepen die afmeren aan de kade in Oranjestad.

Het aantal cruiseschepen bleef bijna gelijk. Volgens Aruba Cruise Tourism Authority is er ruimte voor nog verdere groei. In januari 2006 werden er 69.393 bezoekers geteld, in januari 2005 waren dat er nog 67.707.

a. Toename cruisetoeerisme, vrij naar Amigoe 28 maart 2006

Total number of Stayover visitors & Cruise passengers

b. Overzicht stayover toerisme en cruise toerisme

- 4. Meer toeristen
- 5. Toename door

7.4 De ontwikkeling van een regioplan

Een andere belangrijke taak van de overheid is, zorgen dat alle regio's in het land voldoende ontwikkeld zijn. Welvaart en welzijn moeten zoveel mogelijk eerlijk verdeeld worden over alle regio's. Om deze taak uit te voeren moet de overheid per regio een plan opstellen. De overheid moet dan met een aantal factoren rekening houden:

- De infrastructuur
- Bedrijvigheid
- Voorzieningen
- De arbeidsmarkt
- Het milieu
- De kosten

Daarnaast is het ook heel belangrijk om te kijken naar de gevolgen die het uitvoeren van het regioplan met zich meebrengen voor die regio.

A. De infrastructuur

- Hoe ziet de regio eruit?
- Welke aanpassingen zijn mogelijk?
- Hoe is het gesteld met wegen, bruggen, huizen, enzovoorts?

B. Bedrijvigheid

- Wat voor bedrijven zijn reeds aanwezig?
- Wat voor soort bedrijven ontbreken?
- Is er een goed klimaat voor bedrijven?
- Welk type bedrijvigheid past in de omgeving (regio)?

C. Voorzieningen

- Welke voorzieningen zijn reeds aanwezig?
- Welke voorzieningen ontbreken?
- Welk type voorzieningen dragen bij aan de economische ontwikkeling?

D. Arbeidsmarkt

- Hoe groot is de beroepsbevolking?
- Wat is het gemiddelde opleidingsniveau?
- Welk percentage van de beroepsbevolking is inzetbaar?

E. Milieu

- Hoe ziet de omgeving eruit?
- Wat verandert er aan de omgeving?
- Is er een milieubeleid voor het gebied?
- Hoe gaat men rekening houden met het milieubeleid?

F. Kosten

- Wat gaat het kosten?
- Wie betaalt het?
- Wat kan de overheid bijdragen?

G. De gevolgen

- Wat zijn de economische gevolgen?
- Wat zijn de sociale gevolgen?
- Wat zijn de gevolgen voor het milieu?

Belangrijke factoren bij de economische ontwikkeling van een regio

In bron 5 zie je welke vragen de overheid per factor stelt om een regioplan op te stellen.

Door antwoord te geven op deze vragen kan men bepalen of en welke veranderingen er nodig zijn in de regio. Veranderingen moeten tot doel hebben de welvaart en het welzijn te verhogen. Hierbij is het belangrijk dat er naar de toekomst gekeken wordt. Deze veranderingen moeten ook voor toekomstige generaties voordelen op leveren. Dat noemen we **duurzame ontwikkeling** van een regio. Het duurzaam ontwikkelen van een land of regio is onmogelijk als je de genoemde factoren niet in de planning gebruikt.

In dit hoofdstuk heb je gezien dat de rol van de overheid in het economische spel onmisbaar is. Als deelnemer aan dit spel heeft de overheid een grote invloed op de ontwikkeling van een land.

- 6. Het ontwikkelen van San Nicolas
- 7. Leer de begrippen
Samenvatting

Begrippenlijst:

Cruisetoerisme

Toeristen die per cruiseschip Aruba bezoeken (zij verblijven/logeren op het cruiseschip).

Duurzame ontwikkeling

Als een ontwikkeling ook voldoende welvaart en welzijn biedt voor de toekomstige generaties.

Economisch beleid

Het beleid van de overheid, waarin zij vertelt of laat zien wat zij gaat doen om de economie te stimuleren.

Fonds

Geld voor een bepaald doel sparen en beschikbaar stellen.

Stimuleringsmaatregelen

Maatregelen die moeten leiden tot economische ontwikkeling van een land.

Subsidie

Een geldbedrag dat de overheid geeft aan bedrijven om ze aan te trekken of te helpen iets te bereiken.

Tax Holiday

Als de overheid met investeerders of bedrijven een periode afsprekt waarin zij geen (winst) belastingen of invoerrechten betalen (meestal 10 jaar).

Verblijfstoerisme/(Stay-overtoerisme)

Toeristen die langer dan 24 uur in de hotels en dergelijke op Aruba verblijven of logeren.

Lijst van organisaties en hun afkortingen:

Aruba Hotel and Tourism Association (AHATA)

Een organisatie voor bedrijven die direct te maken hebben met het toerisme.

Aruba Investerings Bank (AIB)

Een bank die speciaal is opgericht om geld te lenen aan investeerders die geld willen stoppen in projecten die belangrijk zijn voor de economische ontwikkeling van Aruba.

Aruba Tourism Authority (ATA)

De overkoepelende organisatie die als belangrijkste doel heeft, het toerisme naar Aruba te stimuleren en bevorderen.

Aruba Trade and Industry Association (ATIA)

Een vereniging van werkgevers, die de belangen van werkgevers op Aruba behartigt en bevordert.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Een bureau dat alle gegevens over ontwikkelingen in de maatschappij verzamelt en bewaart.

Cruise Tourism Authority Aruba (CTA)

Dit is een organisatie die belast is met het stimuleren en bevorderen van cruise-toerisme naar Aruba.

Fondo Desaroyo di Aruba (FDA)

Dit is een fonds waarin de overheid en het bedrijfsleven geld stoppen dat bestemd is voor allerlei sociaal economische projecten op Aruba.

San Nicolas Business Association (SBNA)

Dit een vereniging van lokale ondernemers uit San Nicolas die, de belangen van ondernemers uit de regio behartigt.

8 • Vakantie

INTRO

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

1 Wat wil je in de vakantie doen?

1. Soorten vakantie

In hoofdstuk 5 heb je geleerd dat mensen tegenwoordig anders omgaan met hun vrije tijd. Zo gaan steeds meer mensen in hun vrije tijd op reis om zich op allerlei manieren hun vakantie door te brengen. Reclames laten je lokkende vakantiebestemmingen zien. Aanbiedingen en alle mogelijke manieren om te betalen, beïnvloeden vaak de keuze van de vakantiebestemming. Om te reizen heb je dus niet alleen tijd maar ook geld nodig. In hoofdstuk 7 heb je gelezen dat de overheid veel doet om het toerisme te stimuleren. Het levert veel inkomsten voor een land op. In dit hoofdstuk lees je hoe jij je in het Caribisch Gebied kunt ontspannen. Je ontdekt ook welke de populairste bestemmingen zijn en waarom.

In dit hoofdstuk leer je:

- Onderscheid maken tussen de verschillende soorten vakantie;
- Welke soorten vakantie mogelijk zijn in het Caribisch Gebied;
- Wat de keuze van een vakantiebestemming beïnvloed .
- Wat de pluspunten van een vakantiegebied zijn en waarom deze belangrijk zijn;
- Hoe je vakantiegebieden met elkaar kunt vergelijken.

Reserva y gana un viaha pa Walt Disney!

"See the world travel bureau"
Walt Disney World 1 - 9 Oct
9 days - 8 nights
from AWG 2175,-

Visit Magic Kingdom - Universal studios - Epcot center - Bush gardens and Island of adventure

Included:

- American Ailine round trip Aruba - Orlando
- Departure tax
- Bus transportation to and from attractions
- Attractions tickets-tours-hotels

Guia profesional Arubano lo guiabo na tur attraccion

Payment schedule;

Non refundable deposit: Awg 1000,-

Before May 1, 2007 : AWG 400,-

Before July 1, 2007 : AWG 400,-

Before August, 2007 : AWG 375,-

Pa cada F 100 ,- bo ta haya un ticket pa bo por participa den e campanja fabuloso aki. Sorteo ta 1september 2007

Before august 31, 2007 full payment
For more information or reservation
Please call 572-2006

Arubaanse Zwemploeg **"Overall Winner"**

Oranjestad. De Arubaanse synchroon zwemploeg,, die ons land vertegenwoordigde op de Caribische en Centraal Amerikaanse zwemkampioenschappen in Santo Domingo is als "Overall Winner" geëindigd.

Van 2 augustus tot 9 augustus gingen ze de strijd aan tegen zwemmers uit elf landen. Dit kampioenschap vindt elke twee jaar plaats en is voor de jonge synchroon zwemmers het belangrijkste regionale kampioenschap. De ploeg bestaat uit 21 sporters van 12 tot 18 jaar Ze keerden met één gouden en zeven bronzen medailles terug.

 Reizen kost geld.

2. Reizen kost geld.

8.1 Vele soorten vakantie, kies maar!

Mensen gaan op vakantie om te ontspannen. Ontspannen kun je op verschillende manieren doen. De één wil kennismaken met andere culturen, terwijl de ander ervaringen op wil doen met onbekende sporten. Zo zijn er nog vele manieren om je te ontspannen. Wat vind jij het leukst om te doen tijdens je vakantie?

Reisbureaus bieden verschillende soorten vakantie aan. Je kunt je droomvakantie er zo uitkiezen.

Hieronder zie je voorbeelden van verschillende vakantie-mogelijkheden.

- Sportvakantie of actieve vakantie. Bijvoorbeeld tennissen, windsurfen en duiken.
- Cultuurvakantie. Bij een cultuurvakantie maak je kennis met de cultuur van dat land.
Je gaat naar een folklore show zoals de 'Bonbini Festival' op Aruba.
- Kampeervakantie. Tijdens deze vakantie verblijf je op een camping, in een tent of in een caravan. De meeste activiteiten vinden plaats in de open lucht.
- Strandvakantie. Je brengt je tijd door aan de kust en geniet op allerlei manieren van de zon, de zee en het strand.
- Eco-vakantie. Hierbij ga je naar onaangetaste natuurgebieden om landschappen, flora en fauna te bekijken.
- Shop-till-you-drop-vakantie. Je gebruikt de vakantie om inkopen te doen door allerlei leuke winkels en grote shopping malls te bezoeken.
- Cruisevakantie. Je maakt een rondreis op zee met een luxueus schip langs verschillende plaatsen.
- Avontuurlijke vakantie of extreme vakantie. Je krijgt een reis vol sensatie en avontuur. Bijvoorbeeld whitewater rafting. Een extreem voorbeeld van een avontuurlijke vakantie is een reis naar een ruimtestation.

Is je droomreis er niet bij? Je kunt ook je eigen droomreis maken door verschillende soorten vakanties te combineren.

3. Kies maar uit!
4. Reizen en betalen

8.2 Wat bepaalt de keuze van een vakantiegebied?

Ligging

Een reclamebureau schrijft het volgende over de ligging van Anguilla.

Ligging van Anguilla

De ligging van Anguilla is vrij gunstig. Anguilla ligt in het Caribisch gebied dichtbij Puerto Rico, maar grenst de ene kant aan de Caribische zee en aan de andere kant de Atlantische oceaan.

Er heerst een tropisch maritiem klimaat. De gemiddelde

temperatuur in januari is 25°C en in juli 27°C. De wind zorgt ervoor dat het niet te warm wordt. De temperatuur van het water is zo dat er het hele jaar door gezwommen kan worden. De jaarlijkse neerslag bedraagt 1.289 mm. De neerslag valt vaak in de vorm van tropische buien die meestal van zeer korte duur zijn.

Uit eten

Verschillende rekeningen: Een restaurant in Santo Domingo, een restaurant op Aruba, of een restaurant op Curaçao, st. Domingo, Kan ook een ander voorbeeld zijn van rekeningen, als het maar duidelijk tot uitdrukking komt dat er een aanzienlijk prijsverschil is tussen de gebieden.

Rekeningen opzoeken

Afstand

Zahira vertrekt van Aruba om 15.25 en komt om 17.00 te Puerto Rico aan.

Jamal vliegt naar Sint Vincent. Hij vertrekt om 8.00 en komt 17.55 op Sint Vincent aan. Gedurende de reis vroeg Jamal zich telkens af waarom hij zolang moet reizen.

Fotokopie ticket Gwen. Moet nog gedaan worden

Ligging, afstand en prijzen

In opdracht 4 heb je een vakantiebestemming gekozen. Voordat je voor die bestemming gaat boeken, zijn er drie factoren die heel belangrijk zijn (zie bron 3).

- De ligging van het vakantiegebied;
Het is belangrijk te weten waar een vakantiegebied ligt. Ligt het bijvoorbeeld aan zee, dichtbij een grote stad of heeft het een mooi zonnig weer.
- De reisafstand tussen de eigen omgeving en het vakantiegebied;
In boek 1A, hoofdstuk 4 heb je geleerd hoe je de afstand tussen twee plaatsen moet berekenen. Dat noem je de **absolute afstand**. Je berekent deze afstand meestal in kilometers.
Als je op reis gaat, wil je ook weten hoeveel tijd het kost om je vakantiebestemming te bereiken. Als je van Aruba naar Puerto Rico vliegt, doe je daar bijna 1.35 uur over. Dat is de **relatieve afstand**.
Bij het kiezen van een vakantie kan de reistijd heel belangrijk zijn. Veel mensen hebben geen zin om heel lang te reizen. Ook de kosten zijn vaak afhankelijk van de reistijd. De regel is: hoe groter de afstand, hoe meer je moet betalen. Goede luchtverbindingen zorgen ervoor dat de relatieve afstand kleiner wordt. (bron 3) De relatieve afstand is dus de afstand uitgedrukt in tijd en geld. Soms heb je aanbiedingen en dan geldt deze regel niet.
- De prijzen in het vakantieland;
Als toerist vergelijk je altijd de prijzen in het vakantieland met die in je eigen land. Of het gebied waar je naar toe gaat duur is of goedkoop, hangt af van waar je vandaan komt. (bron 3).

5. Relatieve afstand

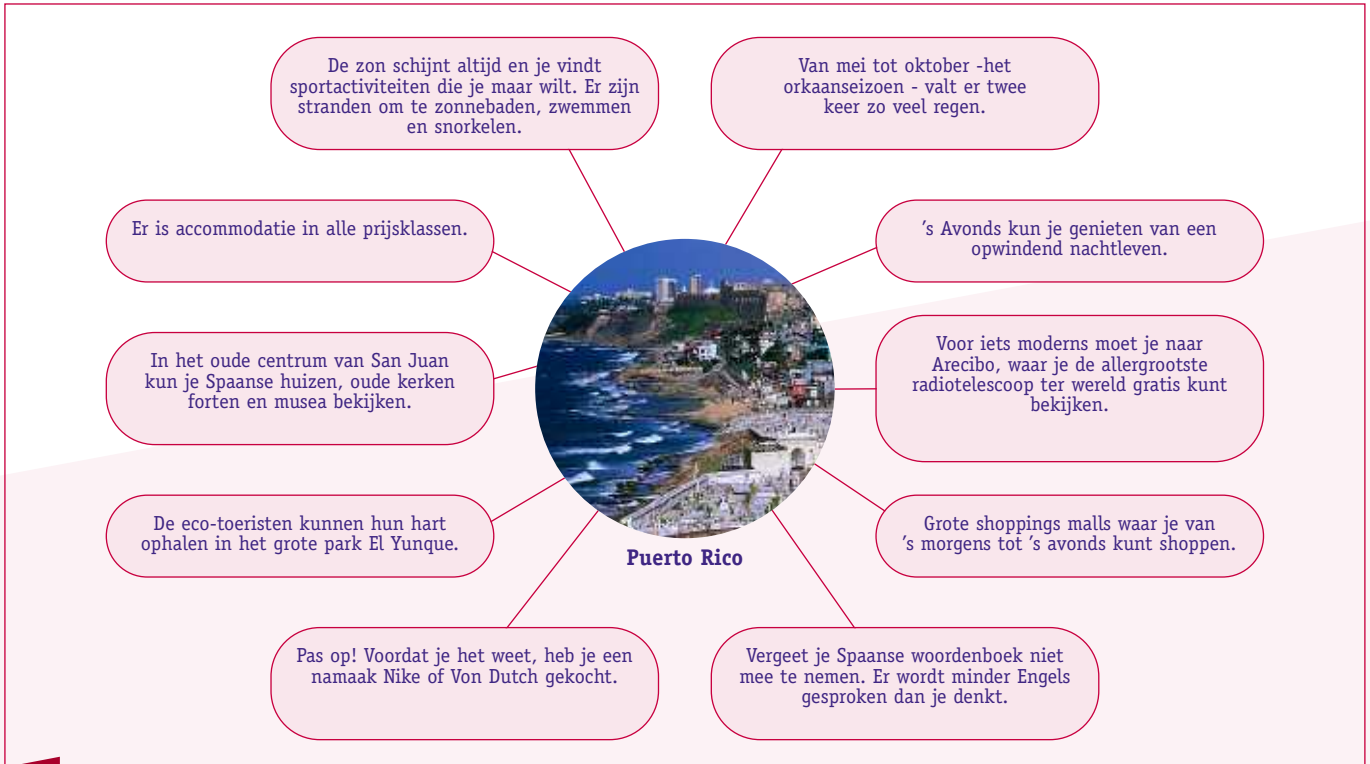
8.3 Van zon, zee en strand tot carnaval

Elk jaar gaan er miljoenen mensen van over de heel de wereld op vakantie in het Caribisch gebied. Het is de ideale plek voor strandvakantie. Maar ook carnaval trekt elk jaar duizenden toeristen aan. Het Caribisch gebied heeft veel soorten attracties die toeristen aantrekken. Deze **toeristische attracties** worden ingedeeld in:

- Natuurlijke attracties;
Ze zijn gevormd door de natuur. In sommige gevallen zijn ze beschermde natuurgebieden.
- Culturele attracties;
Culturele attracties zijn historische plaatsen, monumenten, kerken, onze gewoonten, taal en keuken. Hieronder vallen ook georganiseerde evenementen op het gebied van muziek, dans, theater, tentoonstellingen, kunst en handenarbeid. Deze evenementen kunnengedurende het hele jaar door plaats vinden.
- Speciale attracties;
Deze attracties zijn gedeeltelijk door de natuur gevormd en een deel door de mens gemaakt. Bijvoorbeeld een golfbaan. Ook attracties die helemaal kunstmatig zijn vallen hieronder zoals recreatieparken, (Blue Parrot waterpark) speciale evenementen (Jazz & Latin Festival, internationale cricket wedstrijden in Trinidad & Tobago)

Naast verschillende attracties moet een vakantiegebied ook de mogelijkheden hebben om veel toeristen te kunnen ontvangen. Het gaat hierbij om:

- Slaapplaatsen in hotels, appartementen en op campings. Dit noem je **accommodatie**.
- Goede verbindingen naar en binnen een vakantiegebied.
Bijvoorbeeld rechtstreekse vluchten naar het vakantiegebied en openbaar vervoer binnen het vakantiegebied.
In hoofdstuk 7 van boek 1a heb je geleerd dat het dan over **infrastructuur** gaat.
- Shopping malls, restaurants en banken. Meestal wil een toerist graag souvenirs kopen, uit eten en van een ATM gebruik maken om te pinnen. Er moeten daarom verschillende **voorzieningen** zijn voor toeristen.

4 Minpunten en pluspunten van Puerto Rico

5 Minpunten en pluspunten van Jamaica

Het Caribische gebied heeft veel **pluspunten**. Het biedt belangrijke toeristische attracties, voldoende accommodatie, een goede infrastructuur en veel voorzieningen. Wanneer een gebied of land veel pluspunten heeft, zullen toeristen daar graag op vakantie gaan.

Soms is een gebied niet meer aantrekkelijk voor de toerist. Dit gebeurt bijvoorbeeld als het gebied niet meer veilig is. Er gaan dan steeds minder toeristen naar toe. Het gebied heeft dan een minpunt. Nog een voorbeeld van een **minpunt** is een stijging van de prijzen.

6. Do it Caribbean

- 1 Mooi zonnig weer. Het is altijd zomer op Aruba.
- 2 Vriendelijke mensen. Je voelt je thuis.
- 3 Communicatie gaat gemakkelijk. Er wordt Nederlands, Engels en Spaans gesproken.
- 4 Wereldklasse hotels, zowel aan het strand als in de stad.
- 5 Heldere zee, mooie witte zandstranden met een variatie aan watersport.
- 6 Heerlijk eten: fijn dineren op wereldklasse niveau.
- 7 Fantastische activiteiten op het land zoals bijvoorbeeld jeep tours.
- 8 Snelle afhandeling bij de douane (Easy customs & clearance).
- 9 Moderne luchthaven: goede luchtverbindingen met USA en Europa.
- 10 De hoofdstad Oranjestad ligt aan een moderne haven.

 4 De toptien van redenen waarom bezoekers voor Aruba kiezen.

De Aruba Tourism Authority heeft via internet een onderzoek gehouden om te weten waarom Aruba als vakantieland wordt gekozen. In bron 6 zie je dat uit dit onderzoek tien pluspunten uit de bus kwamen. Niet voor niets trekt Aruba elk jaar duizenden toeristen.

Aruba heeft ook minpunten. Veel wegen naar de toeristische attracties zijn slecht. Sommige wegen zijn voor de toeristen onvindbaar. Zo staan de routes naar de toeristische attracties op de wegenkaarten niet duidelijk aangegeven.

7. Minpunten van Aruba

8.4 Concurrentiepositie van een vakantiegebied

Als je een vakantiegebied kiest, ga je alle mogelijkheden nauwkeurig na. Je let op de pluspunten en de minpunten, maar vooral op de ligging, de relatieve afstand en de hoogte van de prijzen.

Als je op die manier de verschillende vakantiegebieden met elkaar vergelijkt, kun je zien welk land, eiland of gebied het beste scoort. Het gebied dat goed scoort, trekt veel toeristen. Door deze manier van vergelijken wordt de **concurrentiepositie** van een gebied bepaald.

Voor de overheid van het land waarin vakantiegebieden liggen, is het belangrijk om te weten hoe de concurrentiepositie is. Landen die heel erg afhankelijk zijn van het toerisme moeten er voortdurend voor zorgen dat ze populair zijn. Hun concurrentiepositie moet ten opzichte van andere landen gunstig blijven. In hoofdstuk 7 heb je gelezen welke stappen de Arubaanse overheid heeft genomen om het toerisme te stimuleren. Hierdoor probeert de overheid samen met anderen een goede concurrentiepositie voor Aruba te behouden.

8. Concurrentiepositie van Aruba

9. Leer de begrippen Samenvatting

Begrippenlijst

Absolute afstand.

De werkelijke afstand tussen twee plaatsen (in kilometers)

Accommodatie

Slaapplaatsen in hotels, appartementen en op campings

Toeristische attracties

Plaatsen, gebieden of centra waar toeristen graag naar toe gaan zoals natuurlijke en culturele attracties en speciale attracties.

Concurrentiepositie

Het beter en/of goedkoper zijn dan de concurrenten.

Minpunten

Kenmerken van een gebied waardoor mensen en/of bedrijven worden afgestoten.

Pluspunten

Kenmerken van een gebied waardoor mensen en/of bedrijven worden aangetrokken .

Relatieve afstand

De afstand tussen twee plaatsen, meestal uitgedrukt in tijd, geld en moeite.

Voorzieningen

Faciliteiten en diensten zoals winkels, restaurants, banken, waarvan de toerist gebruik kan maken tijdens zijn vakantie.

9/ • Het kiezen van een vakantie 10 bestemming!

INTRO Op vakantie

Het is maart. Carnaval is net achter de rug. Er staan in de kranten advertenties voor vakanties met Pasen of in juli (zie bron 1). Je voelt de vakantiekiebels al opkomen. Het zou geen gek idee zijn om een keertje naar het buitenland te gaan in juli. Maar waar naar toe? Janelle sprak laatst heel enthousiast over snowboarden in Zuid-Amerika. Lisandra was na maanden nog niet uitgepraat over Orlando. Je vriendinnen Esther, Roosleen en Selma willen ook graag op vakantie gaan.

Je vraagt aan je ouders wat de vakantieplannen voor dit jaar zijn en of de familie niet een keer naar het buitenland kan. Je ouders zeggen dat zij onder de volgende voorwaarden akkoord gaan. Jullie moeten een goed vakantieplan maken en het mag niet te duur worden. Je vraagt je vriendinnen om te helpen met het vakantieplan.

BRON 1 Advertenties voor vakanties

www.madurotravel.com
www.madurotravelaruba.com
www.aldotravel.com
www.netcarib.com
www.travelmundo.com
www.worldtravel.com

BRON 2 Informatiebronnen over vakantie op het Internet

Arrivals			Departures		
BonairExpress					
Flight	From	Time	Flight	To	Time
9H2950	Curacao	07:30	9H2980	Curacao	08:00
9H2993	Curacao	11:30	9H2991	Curacao	12:00
9H2994	Curacao	15:30	9H2993	Curacao	16:00
9H2996	Curacao	17:30	9H2995	Curacao	18:00
9H2960	Curacao	21:30	9H2993	Curacao	22:00
Avior Airlines					
Flight	From	Time	Flight	To	Time
9V1207	Valencia	20:30	9V1208	Valencia	21:15
9V1205	Caracas	20:55	9V1206	Caracas	21:25
American Airlines					
Flight	From	Time	Flight	To	Time
AA1011	Boston	12:15	AA1036	Miami	08:45
AA1047	Miami	13:30	AA1044	Boston	13:55
AA891	San Juan	14:51	AA1780	Miami	14:48
AA679	New York	17:10	AA372	San Juan	16:53
AA1311	Miami	20:09	AA796	New York	18:23
American Eagle					
Flight	From	Time	Linea Aería Aerocaribe		
AE5048	San Juan	20:15	Flight	To	Time
			AO303	Las Piedras	09:15
			AO304	Las Piedras	13:15
			AO306	Las Piedras	17:15
Linea Aería Aerocaribe					
Flight	From	Time	Avianca		
AO301	Las Piedras	07:30	Flight	To	Time
AO303	Las Piedras	12:55	AV091	Bogotá	19:20
AO305	Las Piedras	16:50	Continental Airlines		
Avianca					
Flight	From	Time	Flight	To	Time
AV090	Bogotá	18:00	CO1643	Newark	15:45
Continental Airlines					
Flight	From	Time	Delta Airlines		
DL1638	Newark	14:42	Flight	To	Time
			DLS16	Atlanta	28:12

BRON 3 Aankomst- en vertrektijden Reina Beatrix

BRON 4 informatie van het reisbureau

1. Op vakantie

9.1 Het maken van een vakantieplan

De meisjes gaan op zoek naar informatie op het Internet (bron2), het vliegveld (bron 3) en bij de reisbureaus (bron 4). Er is volop informatie te vinden. Wat nu? Hoe gaan zij een vakantiebestemming kiezen en een vakantieplan maken als er zoveel keuze is? Zij besluiten een aantal vragen te maken en de informatie te gaan ordenen en verwerken. Bij ASW in boek 1A en 1B hebben jullie dat al een keer gedaan. Het is eigenlijk net als een onderzoek doen.

Net zoals de meisjes gaan jullie een **vakantieplan** maken. Een vakantieplan bevat de volgende informatie;

- het vakantiebudget
- waar je naar toe gaat
- wanneer je weggaat
- met welke vlucht en welke luchtvaartmaatschappij
- waar je verblijft
- welke activiteiten je gaat doen
- een kaart van het vakantiegebied met de route, attracties en accommodatie.

In bron 5 zie je het vakantieplan van de vier vriendinnen. Zij hebben gekozen om naar Merida in Venezuela te gaan. Om een vakantieplan te kunnen maken moet je op onderzoek uit. Dat doe je niet alleen. Je gaat in een groepje van vier een vakantieplan opzetten. Per persoon heb je 2.500,- gulden te besteden. Dit is je budget voor de hele reis met vlucht, accommodatie, eten, entreprijzen, enzovoorts.

Je wilt natuurlijk voorzichtig omgaan met het geld, want je kunt het maar één keer uitgeven. Daarom is het belangrijk om eerst twee vakantiegebieden goed met elkaar te vergelijken. Daarna kies je de definitieve bestemming.

Veel plezier met het voorbereiden van je vakantie!

VAKANTIEPLAN VAN ESTER EN VRIENDINNEN

Periode: Grote vakantie juli

Duur: 10 dagen 10 juli t/m 20 juli

Plaats: Merida

Accommodatie: Posada La Montana, Calle 24 no. 6-47 Tel: 0274-252-5977

Vertrek: 10 juli 10.40 u. Santa Barbara Airlines - **nr. S3-1301**, via Maracaibo.

Terugvlucht: 20 juli 13.00u. St. Barbara Airlines **nr. S3-1311**, aankomst Aruba 15.20u.

Datum/dag	ACTIVITEIT	BIJZONDERHEDEN
Dag 1	<ul style="list-style-type: none"> - Vertrek Aruba - Maracaibo 10:40 u. - Vertrek Maracaibo - Merida - Aankomst Posada La Montana (hotel) inchecken en uitrusten 	Santa Barbara Airlines Vlucht S3- 1301, In Maracaibo overstappen aankomst in hotel 13.30 u
Dag 2	Rit met de Teleferico, hele ochtend Middag uitrusten rondom hotel	Kabelbaan tocht in de bergen \$13 p.p.
Dag 3	Museumdag <ul style="list-style-type: none"> - Museo Arqueologico - Museo del Arte Moderno - Museo de Ciencia y Tecnologia 	Hele dag \$ 20 p.p.
Dag 4	Paragliding in Merida Valley 's avonds bezoek El Bodegon de Pardo (disco)	\$ 40 p.p. Met ervaren paraglider meegaan
Dag 5	Nog vrij, gaan we zelf invullen als wij in Merida zijn.	
Dag 6	White watterrafting nabij Barinas	Vroeg opstaan Wildwater tocht op rivier in een rubberboot. \$ 100 p.p. 2 dagen 1x overnachten
Dag 7	Bezoek Mercado Popular	Markt met diverse culturele en artistieke kunst voorwerpen
Dag 8	Bezoek aan parke national Siera Nevada Bezoek aan la Cucaracha (disco)	Hele dag in natuurpark \$50 p.p. 's avonds naar disco
Dag 9	Winkelen in Centrum van Merida	Bezoeken van diverse shoppingmalls
Dag 10	Terugreis naar Aruba Vlucht van Merida naar Maracaibo Terugvlucht van Maracaibo naar Aruba	Vertrek Merida 13.00 u Vertrek Maraciabo 14.30.u Aankomst Aruba 15.20. u Vlucht S3-1311

Vakantieplan van Esther, Roosleen, Selma en Joyce.

2. De onderzoeksvragen

9.2 Samen een vakantieplan maken

Wanneer je samen op vakantie gaat, is het heel belangrijk dat je goed overlegt waar je naar toe wilt. Het is ook belangrijk dat je de taken goed verdeelt. Wie gaat naar welk reisbureau en zoekt welke informatie op? Nog belangrijker is dat jullie het samen eens worden over de bestemming en het vakantieplan. Dat vraagt om een goede samenwerking.

Het is niet de eerste keer dat je samenwerkt. Je weet vast al wel een aantal punten waar je op moet letten. Misschien heb je ook wel een paar punten die je wilt verbeteren in de samenwerking

met anderen. Tijdens het onderzoek gaan jullie bijhouden hoe de samenwerking verliep. Om dit goed bij te kunnen houden, gebruiken we een **logboek**.

In bron 6 zie je een voorbeeld van een logboek. Je geeft van te voren aan waar je op wilt letten tijdens het samenwerken.

Daarna ga je elke keer als je dit symbooltje ziet

het logboek invullen.

Nadat het vakantieplan klaar is, schrijf je hoe de samenwerking verliep.

Aandachtspunten samenwerken:

- ik kom mijn afspraken na.
- ik luister naar de anderen.

datum	tijd	plaats	verrichte werkzaamheden	samenwerking	afspraken	Wat heb ik gedaan?	Wat is het effect?
4 april	9- 10	lokaal	Opdracht 1 en 2	Iedereen deed goed mee.	Geen	Niet gelijk een grote mond hebben.	Anderen konden ook wat zeggen.
7 april	11-12	lokaal	Opdracht 3 en 4	Niet iedereen wil dezelfde soort vakantie. Dat is lastig.	Wie naar welk reis-bureau gaat en wanneer.	Geprobeerd een oplossing te zoeken.	We hielden op met ruziën.
Enzo voorts							

Ik geef mezelf een 7 voor het samenwerken. Ik ben al mijn afspraken nagekomen. Soms vond ik het moeilijk om te luisteren, maar dat komt, omdat ik heel enthousiast was. We hebben wel een beetje ruzie gehad over de bestemming. We hebben beslissing genomen op basis van de meeste stemmen gelden. Maar niet iedereen vond dit makkelijk.

Mijn groepsgenoten hebben mij een 7, 6 en een 7 gegeven voor de samenwerking.

 Het logboek

3. Samen en vakantieplan maken

4. Het onderzoeksplan

5. Vakantiebestemmingen

6. Kenmerken van vakantiegebieden

7. De vlucht, de accommodatie en de attracties

8. Het vakantieplan

9.3 Een vakantieplan presenteren

Als het vakantieplan helemaal klaar is, gaan jullie het presenteren aan de rest van de klas. Een leuke manier om dit onderzoek te presenteren is het maken van een poster.

Ook bij het maken van een posterpresentatie kun je een stappenplan volgen:

Stap 1. Wat is de kern van de boodschap?

Bepaal welke onderdelen van je vakantieplan je aan de orde wilt laten komen.

Stap 2. Pakkende illustraties en of tekeningen.

Zorg voor aansprekende illustraties die in één oogopslag te begrijpen zijn. De plaatjes moeten de aandacht vragen van de lezer. Je wilt dat de mensen naar jouw poster komen!

Stap 3. Bepaal welke tekst erbij moet.

Op een poster moet niet teveel tekst komen. De tekst die erop komt, moet dus heel kort en krachtig zijn.

Stap 4. Zorg voor een duidelijke leesrichting.

Het moet duidelijk zijn in welke volgorde de informatie bekeken en gelezen moet worden. Bedenk dat mensen van linksboven naar rechts beneden lezen! Als je daar van af wilt wijken, moet je bijvoorbeeld met nummers, letters of pijlen werken.

Stap 5. Bepaal hoe je de poster mondeling gaat toelichten.

Schrijf een korte samenvatting van het geheel. Schrijf per onderdeel de punten op die je wilt vertellen. Bedenk ook alvast welke vragen andere mensen zouden kunnen stellen over de poster.

7 Een posterpresentatie

In bron 7 zie je het te volgen stappenplan voor het maken van een posterpresentatie. Hoe bereid je een posterpresentatie voor en wat zet je op de poster? Twee dingen zijn heel belangrijk bij een posterpresentatie:

- De poster
- Het verhaal bij de poster

Wanneer je een presentatie houdt, moet je ook rekening houden met je publiek. In bron 8 staan de punten waarop je moet letten als je mondeling toelicht.

Belangrijke aandachtspunten

- Praat ik duidelijk?
- Kijk ik iedereen aan?
- Kan iedereen de poster zien?
- Weet ik precies waar ik het over heb?
- Is mijn houding zeker?

8 Mondelinge presentatie

9. Het maken van de poster

10. Mondelinge toelichting

11. Terugblikken op de samenwerking

Begrippenlijst

Evaluatie

Terugblikken op de manier van werken en het resultaat daarvan.

Logboek

Een dagboek waarin staat, wat je hebt gedaan voor het onderzoek en hoe dat gegaan is.

Posterpresentatie

Met behulp van een poster en een mondelinge toelichting resultaten van bijvoorbeeld een onderzoek aan anderen laten zien.

Vakantieplan

geeft informatie over de vakantiebestemming, wanneer je gaat, met welke luchtvaartmaatschappij, waar je verblijft, welke activiteiten je gaat doen, het budget en een kaart van het vakantiegebied.

Begrippenlijst deel 2a A.S.W.

- Absolute afstand par. 8.2
Accommodatie par. 8.3
Actieve beroepsbevolking par. 2.1
Actieve vrijetijdsbesteding par. 5.1
Alfabeet par. 1.2
Allocatie van inkomsten par. 1.4
Ambtenaren par. 6.2
Analfabeten par. 1.2
Arbeidsmarkt par. 4.1
Arbeidsmotieven par. 4.1
Arbeidsovereenkomst par. 6.1
Arbeidsvoorwaarden par. 6.2
Aruba Hotel and Tourism Association: (AHATA) par. 7.3
Aruba Tourism Authority (ATA) par. 7.3
Aruba Trade and Industry Association (ATIA) par. 7.2
- Beloningssysteem par. 2.2
Bestedingspatroon par. 2.3
Bijverdienen (hfst. 3)
BNP per hoofd par. 1.2
Bruto Nationaal Product (BNP) par. 1.2
Bruto-inkomen par. 2.2
Budget par. 2.4
Budgetteren par. 2.4
- CAO par. 6.2
Collectief arbeidsconflict par. 6.3
Collectieve arbeidsovereenkomst par. 6.2
Concurrentiepositie par. 8.4
Consumptiegedrag par. 5.3
Consumptie-industrie par. 5.3
Consumptiemaatschappij par. 5.3
Consumptieve vrijetijdsbesteding par. 5.1
Contract par. 3.1
Cruise Tourism Authority Aruba (CTA) par. 7.3
Cruisetoerisme par. 7.3
- Dagelijkse uitgaven par. 2.3
De Algemene Investeringsbank (AIB) par. 7.2
Debat par. 6.4
Directe Arbeid par. 6.3
Duurzame ontwikkeling par. 7.4
- Economisch beleid par. 7.2
- FDNS par 7.2
Fondo Desaroyo di Aruba (FDA) par. 7.2
Fondsen par. 7.2
Formele sector par. 3.1
- Hoofdkomen par. 2.2
- Incidentele uitgaven par. 2.3
Indexering par. 6.4 bron 8
Individueel arbeidsconflict par. 6.3
Informele sector par. 3.2
Infrastructuur par. 8.3
- Kamer van Koophandel en Nijverheid (KvK) par. 3.1
Koopkracht par. 2.4
Kosten par. 4.3
- Landsbemiddelaar par. 6.3
Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA) par. 6.2
Logboek par. 9.2
Loonbelasting par. 3.1
Loonstrookje par. 2.2
- Maandelijkse uitgaven par. 2.3
Minpunt par. 8.3
- Netto-inkomen par. 2.2
Neveninkomen par. 2.2

Niet-consumptieve vrijetijdsbesteding par. 5.1

Omzet par. 4.3

Onderhandelen par. 6.4

Ondernemen par. 4.3

Ontslag par. 6.3

Ontwikkelingspeil par. 1.1

Opbrengst par. 4.3

Passieve beroepsbevolking par. 2.1

Passieve vrijetijdsbesteding par. 5.1

Persoonlijke uitgaven par. 2.3

Pluspunten par. 8.3

Reclame par. 5.3

Relatieve afstand par. 8.2

Status par. 4.2

Stay-overtoeristen par. 7.3

Stimuleringsmaatregelen par. 7.2

Subsidies par. 7.2

Tax holiday par. 7.2

Toeristische attracties par. 8.3

Vakantieplan par. 9.1

Vakbond par. 6.2

Vaste lasten par. 2.3

Verblijftoeristen par. 7.3

Verdienen (hfst. 3)

Voorzieningen par. 8.3

Vrije tijd par. 5.1

Vrijetijdsbesteding par. 5.1

Werkgever par. 3.1

Werkgeversvereniging par. 6.2

Werknemer par. 3.1

Winst par. 4.3

Ziektekostenpremie par. 3.1